

กระทู้รวมของพระบรมกถิก

แสดงเมตทานิสงส์

นางสาย พฤษเกษเจริญ พิมพ์ขึ้นของชำร่วยในงานรเบิดคักหล่มซิ่น

พ. ศ. ๒๔๖๖

ก
BQ
4070
ก45

คำนำ

และ

ประวัติ นายหลิม ชัดัน

นางสาย พุทธิขเจริญ ภริยานายหลิมชัดันปรารภใคร่จะพิมพ์หนังสือ
แจกเป็นของขวัญแก่ผู้ที่มาประชุม ในพิชิตศึก หลิมชัดัน จนได้สร้าง
ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ของรัฐบาลสยาม ด้วยเงินทุนจำนวน
แสนบาท ซึ่งนายหลิมชัดันได้ส่งอุทิศไว้เมื่อใกล้มรณกาล และบดินได้อ
สร้างตำหนักเจ็ดดวงนั้น ขอให้ข้าพเจ้าช่วยจัดหาเรื่องอันสมควรพิมพ์ให้
ช่วยแต่งคำนำและแต่งประวัติของนายหลิมชัดันผู้ดีมา ตั้งไว้ให้ปรากฏ
ในหนังสือนี้ด้วย

ข้าพเจ้าได้ตกลงรับภาระอันนี้ด้วยความยินดี เพราะแม่วาจระมิตริ
จักควนายหลิมชัดันผู้จริง ได้รู้จักแต่เมื่อได้อุทิศเงินมาในอศกกริยาดีมา
ปฏิบัตของนายหลิมชัดันผู้วางชนม์ และของนางสาย พุทธิขเจริญ ภริยา
ซึ่งได้พยายามจัดการให้สำเร็จตามที่ตั้งใจไว้โดยมิได้คิดเอา
หน้าเป็นทีจับใจ เห็นว่าหนังสืออันควรแจกของขวัญในงานนี้ ควรเป็น
ข้อธรรมแต่ดั่งคุณานิตยดีแห่งทานอันพึงเลงคือตำราธรรมประ โยชน์เป็นคณ
จึงได้เสด็จพระราชทานพระบรมกัณฐ์ใหญ่ ๔ รูป คือ พระตำหนักได้ภณ
พระธรรมไตรโลกาจารย์ พระเทพกวี พระเทพโมลี ผู้รับภาระให้ โอวาทา
นุศาสตร์แก่คนไข้ ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ของรัฐบาลสยาม เป็น
ประจำอยู่แล้วนั้น นิพนธ์กวีกรรมของคณะบท รวบรวมเป็นหนังสือ

ข้าราชการนี้ หวังว่าจักเป็นประโยชน์เครื่องเตือนใจแก่บรรดาพุทธศาสนิกชน
ผู้ได้มาช่วยงานและรับแจกไป และผู้จะได้พบเห็นหนังสือนี้สืบไปเบื้องหน้า
เป็นบุญราชกุศลถ่มบัตถ์แก่นางสาย พฤกษ์เจริญ ผู้สร้างอีกส่วนหนึ่งด้วย ขอ
ท่านทั้งปวงจงอนุโมทนา

ส่วนประวัติของนายหลิมชิตนนั้น ปรากฏว่าเกิดที่ตำบลเข่ามื่น ใน
จังหวัดคิงเจา มณฑลทลวงตุง ประเทศจีน ฅวัน ๕๑๗ ค่ำบวออกโทศก
จุลศักราช ๑๒๒๒ ตรงกับวันที่ ๒๓ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๐๓
เป็นบุตรนายเหม็งเก็ง นางไมย

เมื่อมายุได้ ๒๖ ปี ได้เข้ามาอยู่ในประเทศสยาม ฅนต่นทำการ
รับจ้างเดอยไม้อยกบถ่าแกทงไหว ค่ำบดบางตำถ่าง ด้วยคุณความดี
ของนายหลิมชิตนทงในส่วนการงานและความประพฤติ เป็นเหตุให้
ถ่าแกทงความไววางใจชั้นโดยถ่าบ พดถ่วงไปได้ประมาณ ๔ ปี ถ่าแก
กตงให้เบนนหลจไปทำการที่โรงเดอยญหอยวนช้วหลงคตองผดุงกรงเกษม
เชิงสพานพทยเด็ถยร ช้งถ่าแกทงไหววมหล่นถอยด้วย ได้รบ
เงินเดือนเพียงเดือนละ ๒๐ บาท แตวยงได้รบมอบให้อำนวยการโรงส
ชาวดวยมือของถ่าแกทงไหว ช้งตงอयरมคตองผดุงเคียงโรงเดอยนนอก
ด้วย และถ่าแกได้ ไหงนบ่นผตอนเกิดแต่โรงส่นนตามถ่มควร

ในปีพระพุทธศักราช ๒๔๓๖ นายหลิมชิตนได้ ทำการถ่มรดกกับ
นางสาย พฤกษ์เจริญ แตวกัเริ่มคคท้จะถอนตนออกจากโรงส้และโรงเดอย
เพอตงทำการเตยงชฟโดยถ่าพง ถ่าแกทงไหววมเคชชของและไดบน

ผลกำไรในโรงตั้งให้ขณะนั้น ๑๒๐๐ บาท นายหัตถ์มชดนิกไตเริ่มตั้ง
 โรงเดี่ยวของตนเองขึ้นแต่กาดหนนทเชิงด้พานพิทย์เดี่ยว ทำการเดี่ยวไม่
 ขายเป็นผลเจริญดีขึ้นโดยลำดับ ต่อมาอีก ๓ ปีเพลิงไหม้ โรงเดี่ยวหมด
 ใต้ไม้ที่เดี่ยวแล้วไว้เด็กน้อยและมีไม้ยังไม่ได้เดี่ยวเหลืออยู่อีกประมาณ
 ๒๐ ต้น เท่านั้น นายหัตถ์มชดนิกไตขายไม้หนนแล้วย้ายไปเข้าคักค้าบด
 บางรักขายของเบ็ดเตล็ดอยู่ ๔ ปี จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๔๔ จึงได้เชิงโรง
 เดี่ยวของเขาแก่ดำชำนาวังบูรพาภิรมย์ตั้งเดี่ยวไม่ขายอีกต่อไป และ
 การค้าขายตอนหลังนี้เป็นผลดีมาก

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ นายหัตถ์มชดนิกไตชักชวนเพื่อนฝูงตั้งธนาคารขึ้นใน
 นามว่าพงเฮงหลง แล้วภายหลังเปลี่ยนนามเป็นวงษ์วศวัตต์ ตั้งอยู่ที่
 คักแถวตรงด้พานหนนข้าม แต่ในบ่นเองโรงเดี่ยวซึ่งยังคงทำอยู่นั้น ก็ถูก
 อัคคีภัยทำลายสิ้นอีกคราวหนึ่ง นายหัตถ์มชดนิกไตจึงเลิกการโรงเดี่ยว และ
 ออกจากหุ้นส่วนธนาคารด้วย ย้ายไปเข้าคักอยู่ถนนทหารบกทหารเรือ
 ประกอบอาชีพในทางให้พวกชาวเรือชาวเงินไปทำทุน เมื่ออยู่ในทุนได้
 ประมาณบหนึ่งแล้วก็ได้ย้ายไปซื้อที่ดินตั้งบ้านเรือนณคักบดถนนคักทอง
 อินเป็นนิเวศสถานจนตลอดชีวิตและเป็นที่อยู่ของ นางด้าย พฤษ์เจริญ
 ณกาดบดิน

ใน พ.ศ. ๒๔๕๒ นายหัตถ์มชดนิกไตตั้งโรงเดี่ยวไม่ขึ้นใหม่อีกที่ริม
 วัตรสระเกษ เดิมเป็นโรงเดี่ยวมือแล้วแปลงเป็นโรงเดี่ยวจักรทำการ
 เป็นหุ้นส่วนโดยนามว่าฉือหื้อ กงกั กิจการดำเนินเป็นผลดี และใน

พ.ศ. ๒๔๖๐-๖๑ ได้ตั้งโรงตั้งขึ้นที่ตำบลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี อีกแห่ง
หนึ่งด้วย แต่ได้ถอนตนออกเสียจากหุ้นส่วนบุญหอภักดิ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๓

นายหลิมชด้น บวชเป็นภรรณโรค ภายหลังนั้นได้ไปในวันที่ ๒๓
สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ คำณวนอายุได้ ๖๐ ปี กับเศษ ๒ เดือน และ
เพราะเหตุที่ไตเคยไปบวชอยู่ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ได้เคยรับ
การรักษาพยาบาลแต่แพทย์และนางพยาบาลของอังกฤษชาติดยามเป็นที่

พอใจ จึงได้บังเกิดศรัทธาปล้ำทะ ในกิจการของโรงพยาบาลและธรร
มาชาติ เมื่อก่อนจะถึงมรณจึงได้ตั้งอุทิศเงินไว้ ให้ทำตึกขนาดใหญ่เป็น
ที่อาศัยแก่คนเจ็บไข้ ในโรงพยาบาลนั้น ๑ หลัง ดังได้พรรณามาแต่ต้นนั้น

ประวัติของนายหลิมชด้นมรณการดังได้บรรยายมาแล้วนี้ ผู้ใด
อ่านเขาเนื้อความแต่เดิม ๆ อาจไม่เค็งเห็นว่ามีข้อศักรรย์แต่อย่างหนึ่ง
อย่างใดเลย

ย่อมมีแต่รายการกล่าวถึงการทำความหาเดียงซัพพอนเป็น
ปรกติของบุุชชนทั่วไปในสังคมแห่งชีวิต กล่าวคือการผจญกับ
โชคเคราะห์และพฤติกรรมทั้งปวง ในอันจะยังชีวิตให้เป็นไป ซึ่งยอม
เป็นธรรมดา ใคร ๆ หากจก้าวล่วงได้ไม่

แต่หากพิจารณา
ลงไปให้ซึ้งจกต้องเห็นสาระสำคัญเป็นข้อศักรรย์ว่า นายหลิมชด้น
คนด้ามัญเข้ามาแต่เมองจันอนเป็นชาติภูมิด้วยมือเปล่า กล่าวอีกนัยหนึ่ง
ก็คือว่ามาแต่ตัวแท้ ๆ กอปรด้วยวิริยะอุตสาหะแรงกล้า ดัดบัญญัติเรียบ

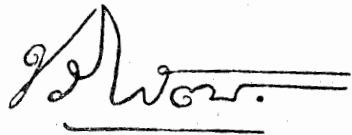
แหลมในเชิงค้าขาย จึงสามารถก่อฐานะของตนขึ้นโดยลำดับ จนถึงได้

ตั้งคนน้อยในทศกัณฐ์ มทรพย์สัมบูรณ์ และการทงนไต่เบนไปโดย
 ถ้าฟังคน เติงตนเอง ทำตนเอง ตั้งตนเอง บุคคลเช่นนี้หาได้ยาก ก็
 และผู้ทำการค้าขายเป็นผลเห็นปานนี้ ย่อมชื่อว่าได้ทำประโยชน์ให้
 แก่บ้านเมืองด้วย หาใช่แต่เพียงประโยชน์คนเท่านั้นไม่ เพราะเหตุว่า
 การค้าขายเป็นปัจจัยสำคัญแก่ความสมบูรณ์ของบ้านเมือง การถ่าย
 ดินค้าเปลี่ยมือทุกคราว การทำผลให้เกิดกำไรเงินเป็นกองทุนใหญ่ชน
 ในบ้านเมืองทั้งสองสถาน แม้คิดแต่เงินจกเห็นว่าเป็นเพียงตาองอก
 แก่บุคคลผู้ค้าเท่านั้นก็ตาม เมื่อพิจารณาในทางเศรษฐกิจกรรม ย่อมไม่มี
 ผู้รคนใดจกปฏิเสธได้โดยว่า ย่อมงอกเป็นตาองแก่บ้านเมืองด้วย จึง
 จิตว่าเป็นสาระสำคัญในประวัติของนายหลิมซัดนด้วยอีกประการหนึ่ง

ส่วนข้อสาระสำคัญยิ่งอันจะต้องระกนาคือว่า ชรรรมตาคนที่เขมชช
 ในทางคามกมนดัยเฉยบชาติเขมงวด ระแวดระว้งอยเนื่องนิตยในอนจะ
 มิให้เตยเปรียบชงกันแถะกัน หากมิไต่เบนผู้ชงมชรรรมอนดคมครอง
 ใจยู่แล้ว ก็มักกตายเป็นคนใจแรงกระด้างไต่ ส่วนนายหลิมซัดน
 แม้จะเห็นไต่โดยประวัติว่าเป็นผตองด้วยลักษณะ เป็นพ่อค้าอย่างเขมเขง
 กัด ย่อมเป็นแต่ตั้งชารภายนอก แต่ดวงใจอันดีระทงปวงห่อหุ้มไว้
 ภายในนั้น บริดทุชชิตแห่งทองชมภูษ มิฉนั้นแล้วในนเดยจะมาทำทาน
 บริจาคใหญ่หลวงเห็นปานนี้ จิตว่าเป็นบุคคลอันหาได้ด้วยยากอีกประการ
 หนึ่ง ก็แถะทานอนนยอมเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ เพื่อประโยชน์

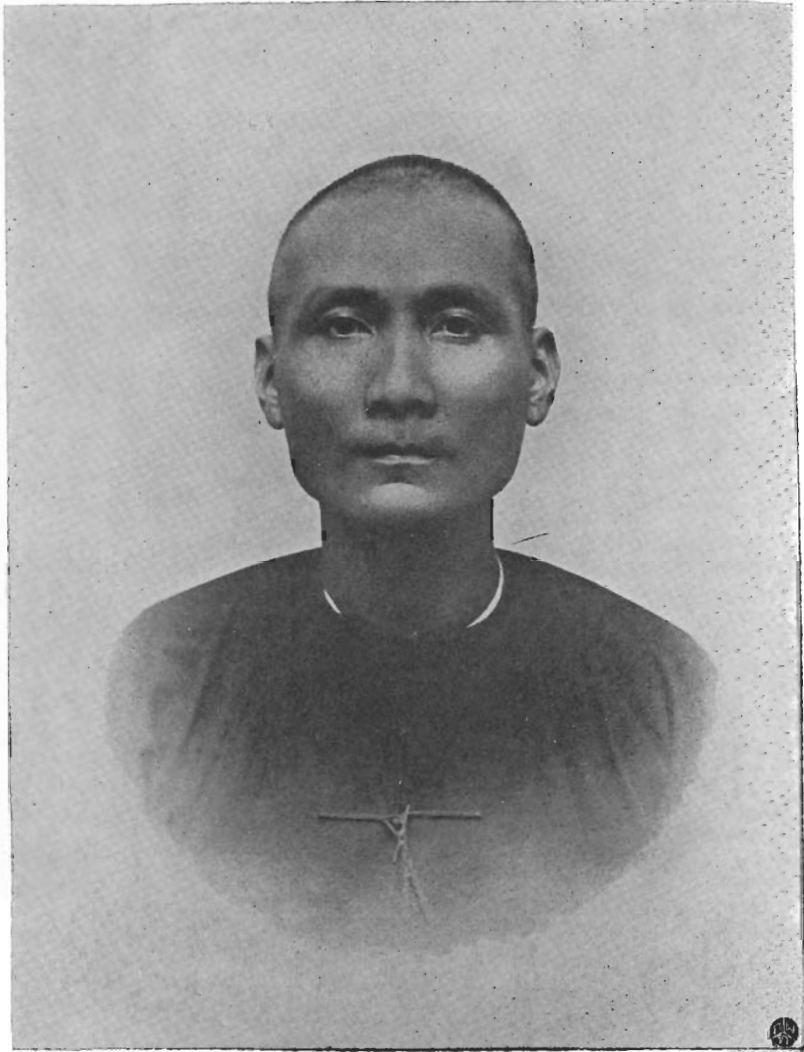
แก่ประชาชนผู้อยู่ในเมืองไทย แทนคุณให้แก่ประเทศอันเขาได้ทรงนิเวศ
 ด้สถานช้านานยิ่งกว่าในประเทศอันเป็นชาติภูมิ แทนคุณให้แก่เมืองไทย
 อันได้เป็น อากร บ่อเกิด แห่ง ทรัพย์ สิ้นซึ่งเขาได้ ด้ระดมพอกพูน ขึ้นไว้ เป็น
 ประโยชน์แก่ผู้ยู่หลัง หากจะยังคงคิดว่านายหลิมซัดนเป็นคนชาติจีนโดย
 กำเนิดสัญชาติ และจะตำหนิว่ามีได้คิดทำประโยชน์ให้แก่ชนร่วมชาติ
 กำเนิดคือคนจีนไซ้ แม้จะคิดแต่ในวงอันแคบเช่นนั้น ก็ต้องจัดว่า
 นายหลิมซัดนได้ทำประโยชน์ ให้บริบูรณ์แล้วด้วยทานอันนเอง เพราะ
 โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์นี้ ย่อมทำการรักษาพยาบาลแก่ชนทั่ว
 ไปมิได้เลือกชาติ และมีชนชาติจีนมาเข้ารับพยาบาลอยู่เนืองนิจมิได้
 ชาติ ในหนึ่งกันนับด้วยจำนวนพัน

นายหลิมซัดนได้บริจาคทรัพย์ ให้แก่โรงพยาบาลเพื่อทำดีที่อาศัยแก่
 คนไทยเช่นนี้ นอกจากเป็นนิทานบังจยทานอันวิเศษ ยังชื่อว่าได้ตั้งบุญ
 นิธินำทรัพย์เข้าไว้ในชุมชนทรัพย์อันประเสริฐ เพราะเป็นไปเพื่อการบุญ
 ขอจงเป็นมบุญผลตามสนอง เพื่อวิบูลย์ตามควรแก่คดีด้วย ขอท่าน
 ทั้งปวงผู้ได้พบเห็นจงอนุโมทนาด้วยเป็นนิจันันต์ เทอญ

อุปนายกผู้อำนวยการสภาอากาศสยาม

วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๖

นายชี่ตัน (แซ่หลิม) พฤกษเจริญ

นางสาย (แซ่หล่ม) พฤกษ์เจริญ

ตึกหอประชุม

1952

เมตตากา

ของพระศาสนโสภณวัดเทพศิรินทราวาส

โตโกปตถมภิกขา เมตตา ฯ

เมตตา ย่อมค้าใจโลก ฯ

ความเจริญกับความดีงาม เป็นธรรมชาติที่ผดบังเปลี่ยนกันเป็นประจำ
อยู่ในโลก ใคร ๆ จะปรารถนาผดบังให้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งคงยังยื่นตลอด
ไปไม่ได้ เมื่อเจริญสุดขีดแล้วก็ย่อมเสื่อม เมื่อเสื่อมแล้วก็กลับเจริญ
เล่า คงเวียนกันอยู่ดังนี้ บ้านเมืองตลอดถึงสังคมแทบทุกที่เจริญมาแต่ใน
สมัยหนึ่ง แต่ได้เสื่อมลงในสมัยหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่ง เสื่อมแล้วกลับเจริญ
ขึ้น นั่นเป็นอุทาหรณ์อย่างดีแต่ย่อมเป็นเช่นนั้น ไม่ว่าในสิ่งใด ๆ บนชาติ
อยู่ในวิสัยดังชตะ ซึ่งมีลักษณะเกิดเจริญขึ้นแล้วเสื่อมลงไป เมื่อ
ประมวณลงในสังขตธรรมเช่นนั้น ก็มีหลักที่จะกล่าวได้ว่า ความเจริญ
กับความดีงาม แม้เป็นค้ำจุนประจำโลก แต่ก็ไม่ใช่เป็นธรรมชาติไรเหตุ
อยู่ในเขตที่พอเยื้องย้ายขยายได้เท่าที่เป็นวิสัย ฯ เรือนที่เจ้าของคอย
บูรณะ แม้ไม่ทนอยู่ชั่วคืนฟ้า ก็ยังถาวรไปได้ยาวนานพอควร ที่คิดว่า
จะด่วนปล่อยให้พังไปตามเพลิง ฉนใด โลก กล่าวคือ ชุมชนมนุษย์ ก็ฉน
นั้น ถ้าชนในชุมชนพร้อมเพรียงกันผดบัง ก็อาจพียงให้ทรงอยู่ หรืออ้อม
ชูให้เจริญขึ้น กว่าที่เป็นมาโดยธรรมชาติได้ ตามยุคสมัยที่ควรเป็น ฯ คำ
ว่าโลก ย่อมดำเรจมาแต่ความชุมนุมแห่งชน แปลว่า มีหลายคนด้วยกัน
จึงเรียกว่าโลก ก็ธรรมชาติว่า สิ่งที่รวบรวมกันอยู่ ย่อมมีความเป็นไป

เนื่องถึงกัน คือต้องอาศัยกันแลกันกันไป พึงดวยวะในร่างกายหรือ
 เครื่องนาฬิกาเป็นอทาหรณ ซึ่งอาศัยกันกันไปได้ แต่ส่วนที่จะเป็นไป
 ไม่ได้ ก็เพราะอวยวะหรือจักรอันใดอันหนึ่งถึงความขัดข้อง โดยทำนอง
 เดียวกันนี้ จึงไม่มีความสงสัยว่า โลก เมื่อเจริญขึ้น ความดังบดขยี้ย่อม
 จะแผ่ไปทั่วกัน เมื่อเสื่อมลงความเดือดร้อน ก็ย่อมกระจายไปตลอดกัน
 เพราะฉะนั้นจะเป็นความเขลาอย่างยิ่ง ถ้าเห็นว่าตนอาจเจริญสุขอยู่ได้ผู้
 เดียว ในเมื่อเขาเป็นอันมากไม่มีความสุขแล้ว ๆ คนมีมิมที่ถกพวก
 คนชาติอื่นรบกันตลอดถึงบัดนี้ เป็นตัวอย่างสำหรับชนใดก็ตาม เหตุนี้ เมื่อ
 ปรารถนาความเจริญสุขแก่ตนเอง ฉันทใด ก็ควรหวังความเจริญแก่ชุมชน
 ที่เรียกว่าโลกด้วย ฉันทนั้น ๆ เพราะเหตุตั้งพรณนามานี้ ท่านผู้มี
 บัญญาวิุตในคติของขรรคมดา อันมีนามว่านักปราชญ์ จึงพยายามนัก
 ที่จะหาโอกาสสอนคนให้เข้าใจในคติของ โลกแล้วและจะได้เลิกความเหินแก่
 ตนฝ่ายเดียว ซึ่งไม่ใช่คติของคนฉลาดนั้นแล้ว รู้จักเห็นด้วยดีแก่
 กัน อันจะเป็นเหตุผดุงโลกไว้ได้ ๆ แม้มันเดจพระมหาสมณเจ้า กรม
 พระยาวชิรญาณวโรรส อาศัยความที่พระองค์เป็นปราชญ์ เมื่อจะทรง
 ประกาศพระอชชาภัยที่ไพศาล เจริญรอยพระบาทยศของสมเด็จพระ
 ทศพลผู้เป็นพระบรมศาสดาจารย์ ทั้งเพื่อเป็นปทัฏฐานแห่งชุมชนชน
 จึงได้ทรงพระนิพนธ์สุนทรพินิจ ที่ขีดเป็นกระที่ ในเบื้องต้นนั้นว่า
 โลกโอบอุ้มทุกภิกขา เมตตา เมตตา ย่อมค้ำจุนโลก ฉันท ๆ

เจตนาคิดเจตยัสสแก่ผู้อื่นด้วยอหิชาคือขี้นิเวศน์ ก่อตัวคือ ความหวัง
 ต่อกัน ชื่อว่า เมตตา ๑ กิริยาที่ผดุงไว้ คือให้ทรงอยู่ดีหรือให้เจริญ
 ขึ้น ชื่อว่า ค้ำจุน ๑ ชุมมุนชน ชื่อว่า โลก ในที่นี้ ๑ รวมความว่า ความ
 หวังต่อกันเช่นนั้น เป็นคุณผดุงชุมมุนชนไว้ได้ ตจเจ้าค้ำจุนที่พหุสัม
 ภาระแห่งเรือนไว้ดังนี้ ๑ ด้วยพระมหาสมณภายิตชอน เป็นอนช
 เมตตาว่า เป็นเหตุแห่งความทรงอยู่หรือความเจริญของโลก ๑

เอาใจเขามาใส่ใจเรา ได้แก่นำเอาความปรารถนาเนื่องด้วยสุขทุกข์
 ของคนอื่น น้อมเข้ามาเปรียบกับของตน ซึ่งไม่ต่างกัน เป็นต้นเหตุของ
 เมตตา ๑ ทุก ๆ คนปรารถนาความสุขสมบูรณ์ แต่เพราะกำลังความ
 ดำรงประกอบด้วยโอกาสภูมิตำแหน่งแตกต่างกันมาไม่เสมอกัน
 จึงเป็นผู้แตกต่างกันโดยผลที่ได้ บางคนขยันขันแข็งเพียงจะเลี้ยงตนก็ลำบาก
 บางผู้ไม่ถึงตกยาก แต่ก็ไม่มีคั่ง บางท่านพร้อมพร้อมด้วยความสุข
 แทบไม่รู้จักทุกข์ว่าเป็นอย่างไร แม้ในทางอื่นก็ต่างกันอีก เช่นเป็น
 คนพิการหรือมีกำลังสามารถ ไร่หรือตลาด มีอาพาชมากหรือมีอาพาช
 น้อย ๑ แต่ธรรมดาคงที่รวบรวมกันอยู่ ย่อมมีความเป็นไปเนื่องถึงกัน
 คือต้องอาศัยกันแก่กันเป็นไปดังกล่าวแล้ว เหตุนี้ คนที่เนื่องในชุมมุน
 ทัชปวงนี้ แม้จะมีฐานะต่าง ๆ กัน ก็ย่อมมีสุขทุกข์เนื่องถึงกันไม่มากนัก
 น้อย โดยที่สุด คนมีถิ่นถาน ถ้าไม่มีเพื่อนบ้าน ย่อมรูดักเปิดยวเปิด่า
 ยิ่งไกล ชดกันเขาเพียงใด สุขทุกข์ก็เนื่องไกลกันเขาเพียงนั้น จิตว่าต่าง

มีคนได้อาศัยกันแต่กันมากบ้างน้อยบ้าง ถ้าได้ใคร่ครวญโดยรอบคอบแล้ว คงไม่มีใครปฏิเสธความเหินอันงามนี้เลย เพราะเช่นนี้ ปราชญ์จึงสอน ให้ฮาร์แก่กัน ฉันทญาติ ฉันทมิตร อย่างต่ำที่สุด ฐานเพื่อนเกิดแก่ เจ็บตาย หรือเพื่อนร่วมโลกๆ ถ้ายิ่งมาคำนึงโดยวิธีเอาใจเขามาใส่ใจ เราคตามดำเนินที่ก้าวแล้ว ก็ยิ่งเห็นสมควรฮาร์กันยิ่งขึ้น ไม่เป็นการ บังคับอย่างเอกที่มนุษย์ผู้มีใจสูงส่งควรเหตุผลจะพึงเบียดเบียนกัน แม้แต่ เพียงด้วยคิดในใจ พระพุทธภาษิตที่ตรัสสอนไว้ก็ว่ามีว่า

สพฺเพ ศฺลนฺติ ทณฺฑลฺลํ สพฺพลํ ชีวติ ปิยํ

อตุตฺตานํ อุปมํ กตุวา น หนฺยฺย น ฆาตเย

ทุกคนหวาดต่ออาชญา ทุกคนมีชีวิตเป็นที่รัก เปรียบกับตนเข้าแล้ว ไม่ ควรทำร้าย ไม่ควรพิฆาตกันเลยฯ เมื่อรำพึงโดยทำนองนี้ เมตตจิตต์ ย่อมจะเกิดขึ้น เป็นเหตุให้มีความหวังดีต่อกัน เมื่อคนได้สุขเห็นปานใดแล้ว เฉลยเมื่อแผ่สุขเห็นปานนั้น แก่คนอื่นผู้ขาดแคลนบ้าง เป็นเหตุให้ใคร่รับ สุขเจริญทั่วถึงกัน นั่นคือความเจริญของโลกฯ แต่การเอือกอดบางอย่าง ไม่เป็นทางให้ผลจริงแก่ผู้รับ เช่นให้ทรัพย์สินแก่คนสามารถแต่เกียจคร้าน หวังจะขอทานท่านกินเป็นเบื่อน่า ยิ่งได้ก็ยิ่งจะจมอยู่ในภาวะเช่นนั้น ไม่มีเวลาพิน ทำคนให้เป็นภาระของผู้อื่นเนื่องนิคย ผู้ให้ควรคิดเพื่อเป็น ผลดีจริงแก่ผู้รับแล้วเอือกอด เป็นลัทธิปรีดधान การให้ของสัตว์บุรุษ หรือ วิเจยยทาน การเอือกให้ ซึ่งท่านแนะนำแต่สรรพเจริญไว้ในพุทธภาษิตว่า

วิเจยฺย ทานํ ทาทพฺพํ ทานควรวเลือกให้ วิเจยฺย ทานํ สุกคฺคปฺปสฺสํ
 การเลือกให้ พระสุคฺคเจ้าทรงธรรมเสวริณฺย ฯ การเกือกเช่นนี้ เป็นเหตุ
 ให้คนได้บริบูรณ์ เช่นบำรุงการศึกษาเป็นการให้ความรู้ความฉลาด ใน
 ศีลปวิทยาอันจะเป็นเหตุแห่งอาชีพของเขาต่อไป อุดหนุนพระศาสนาอัน
 ดั่งสอนคนให้รู้จักผิดแตรชอบ แตรการใด ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนชุม
 มุขชน นอกจากนั้น ยังมีวิธีที่ทานผู้เมตตาจะพึงเกือกตนอื่น อันควร
 จัดเป็นสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือช่วยบำรุงการอนามย ทำการป้องกันรักษา
 โรคของคนทั้งหลาย กัดังกาย ย่อมเป็นสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งทุกคน
 จำจะอาศัย เพื่อประกอบประโยชน์กิจนั้น ๆ อันให้สำเร็จด้วยลำพังใจ
 หรืออาจไม่ได้ ไม่ว่าในรุกรการทางโลกหรือในศาสนกิจทางธรรม ฯ จะ
 นับเป็นความเจริญสมบูรณ์ไม่ได้เลย ถ้าในโลกล้มมากไปด้วยคนป่วย ฯ
 หลักของความเจริญก็อยู่ที่ประชาชนมีความผาสุกปราศจากโรค มีกำลัง
 ในอันจะศึกษาศีลปวิทยา แลประกอบอาชีพอื่นต่าง โดยกสิกรรม ราชกิจ
 พาณิชการ บำเพ็ญธรรมสมาทาน แลบริหารศาสนกิจได้โดยสะดวก ฯ
 ความเจ็บป่วย เป็นเหตุทอนกำลังกาย แลตัดทางเจริญเดียดิน ทำให้
 บุคคลเศร้าใจเป็นอย่างยิ่ง แม้ความเป็นผู้มั่งคั่งพร้อมด้วยวัตถุที่ควร
 ให้เกือกสุข ก็ไม่ทำให้คนป่วยรู้สึกเป็นสุขเท่าที่ควรเป็นเลย ไม่อังกถ่าว
 ถึงผู้ไม่สมบูรณ์เห็นปานนั้น ฯ ด้วยเหตุผลเหล่านี้ พอกจะให้เห็นชัดว่า
 ความปราศจากโรคเป็นภาวะที่มหัศจรรย์มากเพียงไร เป็นการนำอัสจรรย์

หน้าเดือนได้ ที่แม่เดิมเจพระดีมีมาดีมีพุทธเจ้า ก็ทรงรับรองความ
 ขอน ด้วยพุทธภาษิตว่า อโรคยา ปรมา โภกา ความไม่มีโรค เป็น
 ลาภอย่างยิ่ง ฉนั้น จึงทำให้สันนิษฐานว่า ก่อนปรารถนาผลอย่างอื่นหรือ
 พรอมนั้น การขณามัยเป็นกิจสำคัญที่ควรใส่ใจทีเดียว ๑ บุคคล
 ย่อมมีฐานะต่างๆ กัน เพราะเหตุที่กล่าวไว้ในหนังสือ เมื่อคำนึงโดยวิธี
 เอาใจเขามาใส่ใจเรา ตามข้อเขาก็ก้าวมา ควรทำนุ มีบุญญาจะ
 เมตตาเพื่อนคนป่วย ช่วยบำรุงการอนามัย ซึ่งเป็นกรให้กำลังกายชีวิต
 แดความลำบาก อันจัดได้ว่าเป็นมหากาน โดยฐานให้กำลังใหญ่แก่
 โลก ๑ พระพุทธศาสดาที่เข้าใจกันว่าเป็นคำสอนที่ให้สัตตัตถ์รอนการ
 โดภัย ก็ยังมีกรอนามัย นี้เป็นเครื่องหมายแห่งคำสอนที่รอบคอบยิ่งนัก
 มีเหตุผลพอจะยืนยันให้เห็นประจักษ์ได้ว่า พระพุทธศาสนามิมีคัดค้าน
 การบ่งกันรักษาโรคเลย พระบรมศาสดาเอง ได้ทรงเอาพระหฤทัยได้
 ในข้อนี้ไม่น้อยเหมือนกัน นอกจากที่ตรัสว่า อโรคยา ปรมา โภกา
 ได้ทรงแนะวิธีกายบริหารแด่ประธานตำราเถตซ์ไว้ก็มี ได้ประธานพระ
 พุทธานุสาสน์ไว้โดยเจาะจง ให้พระสงฆ์สาวกพยาบาลกันแก่กันผู้ป่วย
 ไซ้ก็มี ขอนตรัสไว้ในพระวินัย มีใจความว่า ให้ภิกษุทั้งหลายตั้งจิต
 เมตตา ช่วยรักษาพยาบาลเพื่อนสหธรรมิกผู้ป่วยไซ้ เพราะพวกบรรพ
 ชิตต่างละกิจฆราวาส สัตถ์มารดาบิดาและหมู่ญาติมิตรสหายมาบรรพชา
 อุปถัมภต ถ้าภิกษุทั้งหลายไม่พยาบาลกันแล้ว ใครเล่าจะพยาบาล แม้

ไม่เกี่ยวข้องกันทางเชื้อสาย ก็ควรตั้งไมตรีจิตคิดว่า เป็นมิตรดีหาย
 ร่วมชมธรรมร่วมศำสนา ร่วมพระศาสดา อุบายจารย์ แต่ได้ครัดยัก
 ย่องการพยาบาลใช้ ซึ่งไปอีกว่า ผู้ใดใครจะอุปัฏฐากพยาบาลเวรตถาคต
 ก็ขอให้ผู้นั้นอุปัฏฐากพยาบาลภิกษุใช้เถิด ชื่อว่าได้อุปัฏฐากเวรตถาคต
 เป็นอันครัดยักการพยาบาลภิกษุใช้เสมอด้วยการพยาบาลพระองค์ สัมกับ
 ที่ทรงตั้งอยู่ในฐานเป็นพระโลกบิทร เพื่อประกอบกับพระพุทธเจ้า
 เมื่อทรงทราบว่า มีพระสาวกป่วยไข้ และอยู่ในเขตที่พอเสด็จได้ ไม่
 เคยทรงเว้นที่จะเสด็จไปเยี่ยม ทรงคักเตือนให้คงสติอดกลั้นทุกขเวทนา
 ด้วยธรรมิกถานนั้น ๆ ทางใด ๆ ที่จะทำให้เชอผู้ป่วยต่างเขาส่งบหายจาก
 อาหารได้ ก็ทรงทำโดยทางนั้น ๆ ตามสมควร บางท่านปรากฏว่า
 เพียงแต่ได้รับความมิตินต์ในการเสด็จเยี่ยม พร้อมทั้งความปราโมทย์
 จับใจในพระโอวาทเตือนสติ รู้ดีเท่ากับได้ดื่มแดชโถมตุม ด้วยยอด
 ยาสุรามฤตย บันเทาหายปลิดจากอาหารทันที โดยไม่ต้องบริโภคนเภสัช
 อย่างอื่นก็มี ความซึ้งปรากฏในพระสูตรต่างๆ มีมหาภักดีสยโฆษณฺจ
 สูตร มหาโมคคัลลฺลานโฆษณฺจสูตร เป็นต้น บางคราว ถึงกับทรง
 อำนวยพยาบาลเอง ดังมีเรื่องเล่าในอรรถกถาธรรมบทว่า พระปติ
 คัตตศีลฺลเถระเป็นผุอย่างร้ายกาจชนิดหนึ่ง ซึ่งชนเป็นเมตตเชอ ๆ ทั่วตัว
 ในที่สุดเมตเหล่านั้นแตก มีบุพโพโลหิตไหล ร่างกายทลุปรุปรุนจน
 กระดกแตก สัตริวิหาริกอันเตวาสิกหมดความสามารถ อิดหนารอาใจ

เข้า ต่างก็ออกหากไปสิ้น พระเถระต้องนอนอนาถอยู่คนเดียว พระ
 บรมศาสดาทรงทราบ เด็ดใจไปด้วยคั้งพระหฤทัยว่า จะทรงพยาบาลด้วย
 พระองค์เอง ทรงคัมภีร์จนเด็ดขาด จึงมีพวกภิกษุมาพบ ต่างเข้าช่วย
 ทำ มิให้พระองค์ต้องทรงทำถึงปานนั้น ดังนั้นพระองค์จึงทรงอำนาจการ
 ไปรดให้น้ำนาคายชำระล้างมลพิษให้ชุกฉ่ำแก่ ผลัดผ้าใหม่เสร็จ
 เมื่อเธอได้รับการปฏิบัติเช่นนั้น รั้ดก็ร่างกายสดชื่น จิตก็แจ่มช้
 ชื่น เมื่อทรงเห็นว่าเธอจะไม่รอดชีวิต จึงตรัสพระพุทธภาษิตเทศนาไปรด
 ให้เธอได้เห็นธรรมที่กล่าวว่ มัลลพระอรหันต์แล้วปรินิพพานฯ ทั้ง
 ควรเป็นปฏิฐานสำหรับสังคณิกชน คือคนที่เนืองอยู่ในหมู่ฯ

คุณคือเมตตาปราณาสุขต่อผู้อื่น เป็นกุศลราคอันสำคัญอย่างหนึ่ง
 ในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องส่องความว่า พระธรรมวินัยนั้นเป็นสุภา
 ขาธรรม ดมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสชอบแล้ว พระองค์ทรงยก
 ย่องว่า เป็นต้นเค้าแห่งดำเนินปฏิบัติ โดยพระพุทธภาษิตตรัสว่า อจฺจนฺธา
 สงฺฆาตมตฺตปิ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตจิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ มนสิค-
 โรติ ตุกฺก่อนภิกฺขุทฺถฺหตฺยา ถ้าภิกษุเดบก็ดี ทำให้เจริญก็ดี ทำในใจก็ดี
 ซึ่งจิตต์ประกอบด้วยเมตตา แม้ชวกาลเพียงสักว่าตคนวมมือเดียวใช้ ภิกษุ
 นี้เรากล่าวว่าอยู่ใกล้ไม่ห่างเหินจากฉาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา
 จารย ปฏิบัติตามโอวาท ไม่นับนิณฑบาตของแวนแคว้นเบต้า โภ ปน

วาโท เย นั พหุ่ถักโรนติ จะกล่าววโรถึงผู้ทำเมตตจิตต์นั้นนี้ให้มาก
ออกไป ยิ่งทำได้เท่าไร ก็ยิ่งดี ชื่อว่าประพฤติสัมภวแก้อโฆวาทานุศาสน์
ของพระศาสดา ฯ

เมื่อพรรณนาถึงผล เมตตานี้ย่อมให้สำเริงประโยชนแก่ตนแก่คน
อื่นทั้งต้องฝ่าย ผู้ประกอบด้วยเมตตาย่อมอยู่ผาสุกสบาย ไม่ต้องกระวน
กระวายกระทบกระทั่ง ด้วยวิหেলাอาฆาตพยาบาท มีจิตต์สะอาดปลอด
โปร่งหาที่ขัดข้องมิได้ โกลแต่อันตรายชาติศัตรู ทั้งจะเป็นที่บูชาตาม
ภักติรักใคร่นับถือของชนทั้งหลาย ฯ ฝ่ายผู้อื่นที่ไต่รับเกอกลอนเคราะห์
ด้วยกำลังเมตตจิตต์นั้น ก็จะได้ประสับสุขวิฤตแลสุขุบาย ซึ่งตนไม่มี
ทางหาได้ตามถ้ำพิง แต่นั้นก็จะหวังดีตอบแก่ท่านผู้ปล้ำมก สัมด้วยคำ
พระเต็มยบรมโพธิสัตว์เจ้าว่า ปุชโก ฌปะเต ปฐิ ผู้บูชา ย่อมไต่รับ
บูชาตอบ วนุทโก ปฐิวุทหนิ ชนผู้ไหว้ ย่อมไต่รับไหว้ตอบ ดังนี้ ฯ

ถ้าุชนผู้ มีอริยาศัยไพศาล ประพฤติการเปนประโยชนแก่ชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย ที่รวมเรียกว่า โลก ด้วยกำลังแห่งเมตตจิตต์ เหน
ปานดังนายชู้ตนั้น ไม่พึงเป็นผู้ตกคำหิโนในพระบาถที่พระพุทฺชเจ้าครัดสอน
กำซั่มไว้ว่า น สียา โลกวฑุทโมน ซึ่งแปลว่า ไม่ควรเป็นคนรกโลก ฯ
เมื่อมาคำนึงถึงกรณีษะที่ไต่ทำไปเช่นนั้น พอที่ จะเปล่งอุทานไต่ว่า กถยาน
กิจไต ที่คนผู้เกิดมาในโลก จะพึงกระทำแก่โลก กถยานกิจนั้น ข้าพเจ้า
ไต่ทำควรแก่กำลังแล้ว ฯ แม้ละโลกนี้ไปแล้วตามกฎแห่งธรรมดา กล่าว

พระสงฆ์

คือมรณะ ก็คงดับสูญไปแล้ววี่ระ ฮายู ส่วนชื่อเสียงที่ประทับประศาไป
ด้วยคุณาถการ คงยังปรากฏไปอีกนานไม่เสื่อมสูญ สมด้วยพระพุทธ
บัณฑิตธรรมภาษิตว่า

ฮายู ชีโยติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีริติ

ฮายูของสัตว์ผู้จำตายย่อมสิ้นไป แต่ชื่อแตนามสกุล หาได้เสื่อมไม่ ดังนี้
การที่นายชิตัน ในเวดจาจนจะสิ้นชีวิต ได้บริจาคทรัพย์อุทิศไว้ ใน
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เปนราคาแสนบาท ได้ชื่อว่า ประภาศเมตตา
กรุณาแก่ประชาชน เปนกุศลอันประเสริฐช่วยเกื้อกูล คำจุนโดกให้รุ่ง
เรืองประเทืองสุข บำบัดทุกข์โรคาพาธ แก่ประชาราษฎร์ โดยเป็น
สาธารณกุศลตั้งตามพระมหาสมณนิพนธ์ว่า โดโกปตฺถกมฺภิกา เมตฺตา
เมตฺตา ย่อมคำจุนโดก ตั้งพรรณนามานี้ เปนตัวอย่างอันดี ของ
ประชุมนผู้มีเมตตากุณาจะพึงนิยมประพฤติตาม อันเป็นความดีความ
เจริญแก่เพื่อนมนุษย์ผู้ร่วมชาติกับตน ฯ

ขออำนาจกุศลอันนี้ ซึ่งเป็นบุญนฤธีอันประเสริฐแก่นสาร จงเป็น
ปัจจัยบันดาลให้ปราศจากทุกข์ บังเกิดสุขสิริสวัสดิ์ดีทิทานุหิตประโยชน์
แก่นายชิตันผู้มีศรัทธากถาหาญ ทุกทิพาราตรีกาล เทอญ ฯ

พระมหาเมฆ เปรียญ ๒ ประโยค แต่ง
พระสาสนโสภณ ตรวจแก้

ของพระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดมหาธาตุ

นมตฤ

สุคตสุต

ยลุต ทาเนน ตีเถน

ตัญญูเมเน ทเมเน จ

นิธิ สุนิหิต โหติ

อิติถิยา ปุริตัสสุต วา ๗ เป ๗

เอโส นिति สุนิหิต

อเชยโย อนุคามิโยติ ๗

นายชัตน์ได้บริจาคทรัพย์แผ่นดินบาท เพื่อสร้างตึกที่พักอาศัยคนไข้ใน

โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ แต่มาด่วงไปเสียด้วยกาตกริยา นางสาย
 พฤษเกษเจริญ ผู้ภรรยา มาจัดการให้ตึกนั้นสำเร็จตามความประสงค์ของสามี
 จัดเข้าในลักษณะแห่งภรรยาที่ตึกนั้นมีมาในพุทธภาษิตว่า ภริยา ปรมมา สธา
 ภรรยาเป็นยอดดีหลาย ดังนี้ ๗ ตึกหลังนั้นนามว่า "ตึกชัตน์" จักเป็น
 สถานที่อาศัยให้ความสุขแก่ประชาชนเป็นอันมาก ทั้งเขตชุมชนบ้านเมือง
 แด่เกียรติคุณของนายชัตน์ปรากฏอยู่นาน แม่ถึงชาวของนายชัตน์แตกดับ
 ไปแล้ว เกียรติคุณของนายชัตน์ก็ไม่สูญไปตาม ตึกหลังนี้ยังปรากฏ
 อยู่เพียงใด ชัตน์ก็ยังปรากฏอยู่เพียงนั้น ต้องด้วยคาถาประพันธ์พุทธ
 ภาษิตว่า รูปี ชีรติ มจฺจანი นามโคตฺตํ น ชีรติ รูปว่างของสัตว์มี
 มรณะเป็นสภาพ ย่อมย่อยยับซัดไซมไป แต่นามแต่โคตร ย่อมไม่
 ย่อยยับเหมือนคนนั้น อธิบายว่า สัตว์โลกผู้เกิดมาแล้ว ย่อมตกอยู่ใน
 วิสัยขรามรณะจะพึงนำไปไม่ด่วงพัน ขณะยังมีชีวิตอยู่ ฆราวาสยังครอบจำ
 ทำร่างกายให้ซัดไซมเสี้ยงามไปตามลำดับวัย เมื่อจิตตั้งใจดับแล้ว ร่างกาย

ก็พด้นที่จะเบียดเบียนแตกสลายจากกัน ถึงความไม่มีบัญญัติสารพัดจะแปร
 ไป ส่วนนามแต่เช่นนี้ ยังไม่ตั้งอุบายโดยรวดเร็วไปตามร่างกาย ผู้มีพระ
 ทำดีทำเสียไว้อย่างไร ยังมีผู้จำได้ ใฝ่ใจสืบต่อมายุคตราบโต ก็ชื่อว่า
 ยังทรงอยู่ตราบนั่น ๆ นายช้วน บริจาคทรัพย์ตั้งสร้างสาธารณสถานเช่นนี้
 นับว่าได้ฝังขุมทรัพย์อันเป็นนิชิตามสันของตน อันใคร ๆ ไม่อาจผจญแฉ
 แย่งชิงเอาไปได้ จัดเข้าในเทศนานัยพุทธภาษิตว่า

ยธุด ทาเนน ดีเถน ตัญญเมเน ทเมเน จ
 นิธิ สุนิหิต โหติ อิตถิยา ปริตตธุด วา ฯ เป ฯ
 เอธได้ นิธิ สุนิหิต อเชยโย อนุคามิโย

ชนใดเป็นดีศรีศักดิ์ เป็นบุรุษศักดิ์ มาฝังขุมทรัพย์ไว้ด้วย ทาน คัด
 ตัญญมะ แดทมะ ขุมทรัพย์นั้นได้ ชื่อว่าอันชนนั้นฝังไว้ดีแล้ว อันใคร ๆ ไม่
 พึงผจญได้ เป็นนิชิตามสันของตนเสมอ ดังนี้ ฯ พระพุทธภาษิตนี้ ทรงยก
 การฝังขุมทรัพย์คือบุญเทียบกับการฝังขุมทรัพย์คือดิน ทรัพย์คือดินอันเขา
 ฝังไว้ในดินลึกเท่าลึกจนถึงน้ำเป็นที่สุด ด้วยหมายใจว่า เมื่อภิกษุระเกิด
 ขึ้น เช่นจำจะต้องเสียให้แก่หลวง หรือตกใจรีบมกัน เป็นหนี้สินเขา
 หรือเกิดทุกข์ภิกขภัย หรือมีวบตอย่างอื่น ๆ ขึ้น จะได้ขุดเอาขึ้นมาใช้ ถึงอย่าง
 นั้น ทรัพย์นั้นก็ยอมไม่จำเริญประโยชน์แก่เขาทุกเมื่อไปทั้งนั้น ทรัพย์
 เคลื่อนที่เสียก็ได้ เขาตั้งฐานที่เสียก็ได้ พวกนาคหรือพวกยักษ์เอาไปเสีย

ก็ได้ หรือพวกราชเทวีรวมมฤคกัณเฑาะว์ไม่ชอบกันลักขุดเอาไปเสียก็ได้ สุดแต่
ว่าดินบุญตงเมื่อใด ทรัพย์นั้นจักพินาศสิ้นเมื่อไหร่ ส่วนทาน คือ ด้ยญมะ
ทมะ อันทายกทายิกาได้นำไปถวายตามกำลังของตน ชื่อว่าเป็นบุญญนิริชุม
ทรัพย์คือบุญอันเข้างไว้แล้วด้วยดี อันใคร ๆ ไม่สามารถผจญเอาไปได้
เป็นกุศลตามสันของตนทั้งในภพนี้แลภพหน้า ฯ

เจตนาความตั้งใจบริจาคมีทานวัตถุสิ่งของที่พึงให้เป็นส่วย ชื่อ
ว่าทาน ต่างโดยทานวัตถุเป็น ๒ คือให้สิ่งของอันเกือกกลให้เกิดสุขแก่ผู้
ได้รับ เรียกว่าอามิสทาน ให้ความรื่นเริงหาโทษมิได้ด้วยใจอันบริสุทธ
เรียกว่าธรรมทาน ฯ โดยลักษณะก็ ๒ อย่าง ให้ด้วยอนุเคราะห์สำเร็จ
ด้วยเมตตากรุณา ให้ด้วยปรารถนาบูชาสำเร็จด้วยความเคารพ ฯ โดย
ปฏิภาหภูมิมี ๒ อย่าง ให้เฉพาะบุคคลเรียกว่าปฏิบุคคลิกทาน ให้แก่
สิ่งซึ่งคือหมู่ผู้หนึ่ง เรียกว่าสังฆทาน ฯ การบริจาทานสำเร็จด้วยอริยาศัย
เมื่อผู้ส่งผู้หนึ่งคนเกือกกลบุคคลอื่น โดยมุ่งผลอันไพศาลในภพนี้แลภพหน้า
แลปรารถนาให้เป็นประโยชน์ได้จริงแก่ปฏิภาหภูมิได้รับ นับว่าเป็นสวั
บริสุทธทาน คือการให้ของดีครบทุก ๆ ทรัพย์เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกใน
บัดนี้ เป็นกำลังในอนาคตยังกิจที่พึงทำด้วยทรัพย์ให้สำเร็จ เช่นเลี้ยง
ตน มารดาบิดา บุตรภรรยา สังเคราะห์ญาติมิตร เป็นกำลังอุดหนุนให้
ประพฤติดุจริต ไม่ต้องทำผิดทำบาป เพราะเหตุแห่งอาชีพ เป็นเหตุ
ค้าจุนยศแต่ไม่ตรีให้วิวัฒนา จัดว่าอำนวยความสะดวกให้ในบัดนี้ ฯ ความ

ดุชนั้นนอนเอกชนพึงได้พึงถึง ชื่อว่าสุขพอประมาณ คือเป็นสุขเล็กน้อย
 ในเมื่อเทียบกับสุขอันคนมากพึงได้ ๆ คนผู้เดียวจะเป็นอยู่ได้สักเท่าไร ไม่
 ซากจักตาย ทรมานที่หามาได้นั้นย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ในชั่วชีวิต
 เท่านั้น ครั้นตายแล้วก็ไม่ให้ประโยชน์ใดต่อไป เพราะฉะนั้น สุขก็ดี วัตถุ
 เป็นที่ตั้งแห่งสุขก็ดี ที่เอกชนจะพึงได้ ชื่อว่าสุขอย่างน้อย ๆ สุขที่คนทั้ง
 หลายในสังคมของเขา คือมารดาบิดา บุตรภรรยา หรือแม่คัดตดั่งวงศ์ญาติ
 จะพึงได้ทั่วกัน ดุชนั้นเมื่อเปรียบกับสุขเฉพาะตัว ชื่อว่าสุขอันไพบลกว่า
 เพราะเป็นสุขที่ได้มากคนด้วยกัน แม้เช่นนั้นสุขเฉพาะสังคม เมื่อเปรียบกับ
 สุขของคนร่วมชาติ ก็ยังชื่อว่าเป็นสุขอันน้อยอีก ๆ สุขอันคนร่วมชาติโดย
 มากได้ด้วยกัน เป็นสุขอันไพบลกว่า เพราะเป็นสาธารณสุขทั่วไป แม้เช่น
 นั้นก็ยังไม่วางเท่าสุขของคนทั่วโลกจะพึงได้ เพราะเป็นสาธารณสุขไม่
 มีที่สุด ๆ สมเด็จพระบรมศาสดาประทานพระบรมพุทโธวาทไว้ว่า

มคฺคาสุขํปริจฺจจาคา ปสฺสเส เจ วิปฺลํ สุขํ

จเช มคฺคาสุขํ ธีโร สฺมปสฺสํ วิปฺลํ สุขํ

๑ เห็นสุขไพบลเพราะสังละสุขพอประมาณ ปรารมย์เห็นสุขไพบลดีกว่า
 พึงสังละสุขพอประมาณนั้นเสีย ดังนี้ ก็เพื่อให้คำนึงถึงสุขอันคนมากด้วย
 กันจะพึงได้ว่าเป็นสุขที่ดีสำคัญกว่า แลละความเห็นแก่ตัวเสีย พากเพียร
 ทำให้สำเร็จประโยชน์แก่คนมาก ๆ ถ้าเพ่งชีวิตแห่งบุคคลก็เป็นของดีนั้นของ
 น้อยไม่ไปถึงไหน เพ่งความตั้งอยู่แห่งสังคมย่อมเป็นไปได้มากกว่า เพ่ง

ความต้งอ้อยแห่งชาติ อาจยืนกว่าความต้งอ้อยแห่งสังคม เมื่อสังคมดี ชาติ
 กดี ต้งอ้อยโตเพียงโต ตนกชอว่าต้งอ้อยโตเพียงนั้น เพราะยังมีเชออด้าย
 เหลืออ้อย เพราะเหตุนี้จึงควรเหนประโยชน์ส่วนคนมากเป็นใหญ่กว่าส่วน
 ตัวฝ่ายเดียว หากจะต้งอ้อยว่าประโยชน์ส่วนตัว เพื่อให้ลำเร้จประโยชน์
 แก่คนมากก็ควร ๆ ทางที่ต้งอ้อยอย่างน้อยด้วยมั่งคั่งไฟบด คือทางที่ยอม
 ต้งอ้อยส่วนคนเพื่ออ้อยแห่งคนมากนั้น ได้แก่อต้งอ้อยทรัพย์ของคนเกออดแก่
 คนทั้งหลาย ด้วยอชยาศัยเผอแผ่ แมคนเหล่านั้นไม่ไดอ้อยเนื่องกับคนที่เป
 ่นผู้จะต้งอ้อยอเคราะห์ ๆ ชอนี้ พึงเหนในการบริจจาคทักษิณาแก่บรพชิต ให้
 ทานแก่คนอนาถา คนชรา คนพิการ ตลอดจนเฉอียดโดยความเป็นสาารณ
 ทั่วไป ๆ แต่ผู้บริจจาคให้นั้น ควรจะหวังให้เป็นผลได้จริงแก่ปฏิคาหภูมิ
 ใ้ได้รับ จึงจัดเป่นต้งอ้อยปฐกทาน คือการให้ของสตับรุษ เป่นแต่ให้ ๆ ไป
 เช่นนั้น จะเบ่นประโยชน์หรือให้โทษไม่รูด้วย ไม่จัดเป่นต้งอ้อยปฐกทาน ๆ
 พระอาจารย์แต่ดงการให้บางอย่าง เช่นให้หน้าเม่าเป่นต้นว่าไม่เป่นทาน
 ก็เพื่อแต่ดงความชอนี้ ๆ วัตถุประสงค์แต่เหนงง่ายว่าเป่นของให้โทษแก่ผู้ใ้
 ด้รับ วัตถุประสงค์แต่เหนยากกว่านั้นยังมีอยู่ นคือของที่เป็นทานวัตถุประสงค์
 ด้ตนเอง ให้แล้วยอมเป่นประโยชน์ก็มี ย่อมให้โทษก็มี แก่ผู้ใ้ด้รับ พึง
 เหนตงนี้ คนชราพิการไม่สาารณประกอบการจรรด้วยตน ใ้รับทานที่
 คนอื่นให้แล้ว ย่อมยังชวดให้เป่นไปใ้โดยไม่มีอดหยาก ฝ่ายคนมีกำลัง
 ยังทำงานใ้ได้แต่เป่นคนไม่มีอ้าย ใ้รับทานของคนอื่นแล้ว กลับยนต์เหน

ว่าได้ง่ายไม่ต้องเห็นคเห็นขย ให้แก่คนเช่นนี้ไม่อาจช่วยให้เขาพ้นจากความ
 ตกยาก กลับจะทำให้จมลึกลงไปในหล่ม ฉนั้น ๆ ให้แก่บุคคลมีดีมีเดียง
 กล่าวมา พระศาสดาจึงทรงสรรเสริญการให้แก่หม่อมผู้มั่งจะทำดีเพื่อตนเพื่อ
 ผู้อื่น แดการให้เป็นสาธุชน ๆ ให้แก่หม่อมผู้มั่งนั้น ทรงแสดงการปฏิสังขรณ์
 อารามแด่ภูกุฎถวยสงฆ์ประกอบกิจพระศาสนาเป็นตัวอย่าง ๆ ให้เป็น
 สาธุชนนั้น ทรงแสดงการปลูกต้นไม้ไว้เป็นที่พักอาศัยร่วมเงา สร้าง
 ถนนหนทาง ด้พาน ศาลาที่พัก ขุดบ่อน้ำ ด้งร้านน้ำเป็นทาน ๆ ในบดิน
 ด้สร้างโรงเรียนแด่อดุหนนุการเด้าเรียน ด้สร้างโรงพยาบาลแด่อดุหนนุการ
 โรงพยาบาล ก็จัดเป็นสัพปริสทาน เพราะเด็กทั้งหลายได้เด้าเรียนรูด้
 โศใหญ่ขึ้นย่อมด้งคนได้ ไม่ตกทุกข์ได้ยาก แดคนเจ็บไขได้รับรักษาพยาบาล
 ภายหายแล้ว ย่อมกลับทำงานราชการเลี้ยงตัวได้ตามด้งพึงอก ๆ การบำเพ็ญ
 ทาน ควรบำรุงเจตนาให้บริสุทธินในด้งมกาด คือก่อนบริจาค แดบริจาคอยู่
 แดบริจาคแล้ว ให้เบิกบานอยู่ด้วยบิตปราโมทย์ อย่าให้เกิดเดียงตายแด่เดือ
 ร้อนชุนในด้งนทาน เมื่อพร้อมด้วยเจตนาด้ง ๓ ประการนี้แล้ว ทานนั้นนับ
 ว่ามีอานิสงส์อันไพศาล ด้มเตจพระบรมศาสดาจารย์ มีพุทธบริหารไว้ว่า

ปทุเพว ทานา ด้มโน ททิจิตต์ ปด้าทเย

ทตุวา อตุคมโน โหติ เฮตถา ยณญสุต ด้มปทา

บุคคลผู้ปรารถนาเริ่มจะบริจาค มีจิตใจไม่เดือรอนด้วยมัจฉริยะเป็นต้น
 เวลามีจาคก็ให้มีจิตต์เดือมิได้ ครันบริจาคแล้วก็มีใจเกษมด้งนค คุณ

ดั่งบทกวีตามประการนี้เป็นเครื่องบริบูรณ์แห่งยัญคือทาน จักให้ดำเร้า
 ดุจอันไฟค้ำคานเป็นอนเนกอนันต์ ฯ แม้จะกล่าวโดยอนิสงค์ที่ประจักษ์ใน
 บัดยวบั้น ทท บิโย มนุสฺสานัน ผู้บริจาคย่อมเป็นที่รักแห่งประชาชน ภษนุติ
 นี พหุ ชนา ย่อมเป็นที่คบส่วมมากแห่งประชาชนเป็นอันมาก ทั้งเกียรติคุณ
 ก็ระบือทั่วไปในทิศานุทิศ ถึงซึ่งความเป็นคันธชาติดินอันอุคตฤกษ์ ไปได้
 ทั้งทวนลมแดตามดมไม่ขัดขวาง เมื่อจะเข้าน้ำที่ประชุมก็อาจหาญกอบด้วย
 ส่างาราคี มีสติสัมปชัญญะ ไม่หลงทำกาถกิริยา เบื้องหน้าแต่มีระยอม
 เข้างถึงสุคติภพโลกสวรรค์ ฯ ทานเป็นคุณอันอวยสุขอิสิวิบุลผลตามสันของ
 คนทั้งภพนี้แลภพหน้า จึงจัดเป็นบุญคุณนิชชุมทวีปคือบุญประการหนึ่ง ฯ
 แต่จะเป็นนิชตามสันของให้ประดังสุกได้ดังนั้น ต้องมีศีลเป็นคุณธรรม
 กำกับด้วย เพราะถ้าขาดศีล ทานก็ไม่บริสุทธิ ทานกับศีลต้องอาศัยซึ่ง
 กันแก่กัน จึงจะอบรมใจให้มัน เป็นทางให้มัดดุจอันไฟบูด ฯ

ความรักษามรรยาทปราศจากโทษ คือรักษากายวาจาให้เรียบร้อย
 พ้นจากโทษที่ปราชญ์จะพึงครหา ตลอดจนการรักษานบธรรมเนียมที่
 อื่น ๆ เรียกว่าศีล ศีลนี้เป็นเครื่องประดับอันงดงามของคนทุกชั้นทุกวัย ฯ
 คนเราเมื่อเกิดมา ย่อมมีรูปพรรณสัณฐานจะเด็ดเอาตามชอบใจไม่ได้
 แลแต่แต่เหตุจะแต่งมา คือกรรมอันเป็นความดีความชั่วเป็นผู้เสกสรรให้
 เป็นผู้ มีรูปร่างบ้าง เสวทรามบ้าง ไม่เหมือนกัน ผู้ใดมีรูปร่างก็เป็น
 นิยมชมชื่นของผู้ที่ใดเห็น ประดุจดอกไม้ที่มีสีสัณฐานงดงาม ผู้ใดมีรูป

ร่างเดวิดทราเมก็ไม่ใช่หน้าชวนดูของผู้ที่แต่เห็น เช่นกับดอกไม้ ที่มีดี
 พื้นฐานไม่งาม รูปงามมีประโยชน์เพียงไว้ดูชมเล่นไม่เป็นคุณอะไรอีก
 ถ้าดอกไม้มีดีทั้งพื้นฐานก็งาม ทั้งกลิ่นก็หอม ย่อมเป็นที่พอใจรักใคร่
 ของประชุมชน ถ้ามีแต่ดีแต่พื้นฐานงาม แต่หากกลิ่นหอมมิได้ จะดีดอก
 ไม่ซึ่งมีกลิ่นหอมแม้มีดีพื้นฐานไม่งามก็ไม่ได้ ถ้ามีกลิ่นเหม็นก็ยิ่งซ้ำร้าย
 ถึงจะมีดีพื้นฐานงามก็ไม่เป็นที่ปราถนาของใคร ๆ ขอนอนโต คนผู้มีรูป
 ร่างงดงามมีน้ำใจดี ย่อมเป็นที่นิยมนับถือของประชุมชน ถึงมีรูปร่างงาม
 แต่ปราศจากคุณธรรมในน้ำใจ จะดีคนที่ประกอบด้วยคุณธรรมแม้มีรูป
 ร่างเดวิดทราเมก็ไม่ได้ ถ้ามีน้ำใจร้ายกาจก็ยิ่งซ้ำร้าย ไม่มีใครพอใจสมาคม
 ถึงจะมีรูปร่างงามสักปานไรก็ช่วยแก้ไขไม่ได้ ขอนมออุปมาฉันนั้น แด่รูป
 พรรณดีพื้นฐานเป็นมาอย่างไร ก็ต้องเป็นไปอย่างนั้น จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง
 ไม่ได้ ส่วนน้ำใจนั้นมักเป็นไปตามพันเพติม แต่ก็ยังมีทางแก้ไข
 ให้ดีได้ด้วยความตั้งใจอันดี เปรียบเหมือนดอกไม้ที่เขาประพรหมด้วยของ
 หอมอย่างอื่น ก็อาจส่งกลิ่นหอมให้สำเร้จประโยชน์ได้ แต่กรรมตาน้ำ
 ใจมักผันแปรไม่มั่นคงงได้ นักปราชญ์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นผู้สอนให้คน
 ตั้งอยู่ในคุณธรรม จึงได้กำหนดวางแบบแผนแห่งความประพฤติซึ่งเรียก
 ว่าศีลไว้เป็นหลักฐาน เป็นเครื่องขจัดการอันวิเศษสำหรับระดับทำให้
 งดงามแก่คนทุกชั้น ๆ คุณชอบเป็นบรรทัดสำหรับให้บุคคลประพฤติความดี
 ได้คงที่ แรกจะประพฤติความดี ถ้าไม่ได้ถืออะไรเป็นหลัก ใจมักไม่

มันคง อาจเอนเอียงหาทุจริต แม้เพราะโมหะเข้าครอบงำ เมื่อบำเพ็ญศีล
 ให้บริบูรณ์จนเป็นปกติมรรยาทได้แล้ว ถึงจะประพฤติกุศลธรรมอย่างอื่น
 ก็มักจะยังยั้งไม่แปรผัน เมื่อจะกล่าวถึงศีลของคฤหัสถ์ ที่ควรปฏิบัติเป็น
 นิตยก็คือศีล ๕ มีเว้นจากฆ่าสัตว์เป็นต้น แลอุโบสถศีลมีองค์ ๘ เป็นพิเศษ
 ดำหรับอุบาสกอุบาสิกา ฯ ผู้ที่ตั้งอยู่ในศีลย่อมมีกายวาจาบริสุทธิสะอาด
 ปราบปรามกิตเล่ห์หยาบมิให้ผิดชนทางกายทางปาก เป็นปัจเจกยอบรมจิตต์
 ให้สงบระงับ ฯ ผู้ที่ขาดคุณชื่อนี้ ย่อมมีใจคอเหี้ยมโหดดุร้าย เบียดเบียนพ
 ชาติร่างกายแด่ทรัพย์สมบัติของผู้อื่น ประพฤติทุจริตทางกายทางวาจาด้วย
 อำนาจความโลภความโกรธความหลงบรรดาให้เป็นไป นับว่าเป็นคน
 ทุจริต ทำตนแลผู้อื่นให้ ได้รับความเดือดร้อน ส่วนผู้ตั้งอยู่ในศีล ย่อมไม่
 ก่อเวรแก่ตนแลผู้อื่น แลได้ให้อภัยคือความไม่ต้องหวนหวาดแก่สัตว์อื่น
 ประพฤติเป็นประโยชน์แก่ตนแลผู้อื่นทั้งสองฝ่าย มีอริยาศีลอันตั้งงาม ได้
 ประสพสุขอันไพศาลทั้งภพนี้แลภพหน้า เพราะฉะนั้น ศีลจึงนับว่าเป็นบุญคุณ
 ประการหนึ่ง ฯ ทานกับศีลที่พรรณนามานี้ จะทำให้เกิดชนหรือเกิดชนแล้ว
 จะรักษาให้คงที่แต่ให้เจริญยิ่งขึ้น ต้องมีธรรมเป็นเครื่องออบรม เครื่อง
 ออบรมนั้น ในที่นี้คือ แก่สติปัญญา แด่ทมะ ที่ยกตั้งไว้ในลำดับ ฯ

• ธรรมเป็นเครื่องรักษาใจ เรียกว่าสติปัญญา แด่สง โดยนิตินันย์ ได้แก่
 เมตตา ฯ เจตนาที่คิดดีนิตินันย์ ชื่อว่าเมตตา ได้แก่ความตั้งใจหวังความ

ดีความงามให้แก่กัน ๆ กิริยาที่ตำหนิปรารภถึงใคร ๆ เว้นจากอาฆาตอิจฉา
 พยาบาท ปรารภความเจริญแก่เขาเป็นที่ดี มีเมตตากำกับอยู่ในจิตต์
 เป็นนิตยกาล ชื่อว่าเมตตาภาวณา เจริญเมตตา ๆ ต่างโดยอาการแห่ง
 ความแผ่เป็น ๒ คือแผ่โดยเจาะจง ได้แก่นิยมตัวลงไปตรง ๆ โดยฐานที่ตน
 รู้จัก แผ่โดยมิได้เจาะจง ได้แก่ปรารภทั่วไปไม่เลือกบุคคล ๆ นัยหลังนี้
 ย่อมขยายกว้างออกไป ตามอริยาถ์ของบุคคลจนไม่มีขอบเขตต์เป็นที่สุด
 จัดเป็นเมตตาเจโตวิมุติ ทำให้พ้นจากสิ่งทีก่อดกันอันเป็นวัตถุแห่งปฏิกะ
 ความกระทบกระทั่ง ๆ คุณชอบยอมเป็นเหตุมีกำลังฝังอยู่ในสันดาน ยัง
 บุคคลให้ประกอบการณ์เป็นประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะบ้าง โดย
 มิได้เฉพาะบ้าง อนุรูปแก่เมตตาอันเป็นไปในจิตต์ ๆ ที่แผ่โดยเจาะจง
 เป็นเหตุชักพา มารดาบิดาให้บำรุงเลี้ยง บุตรแต่ให้บุตรปฏิบัติภาระรดของคุณ
 ท่าน ๆ ที่แผ่โดยมิได้เจาะจง เป็นเหตุยังประชาชนให้พ้นจากอิจฉาพยา
 บาทแก่กัน ท่านบำรุงกันให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วไป ๆ เมตตาอัน เป็นเค้ามุต
 ให้บุคคลประพฤติดีทานุทิศประโยชน์แก่กัน จัดเป็นคุณสำคัญนับเข้าใน
 พรหมวิหารด้วยประการหนึ่ง เทพเจ้าผู้เค็มซึ่งได้นำว่าพรหม ถือกัน
 ว่าเป็นเทพบิดรของสัตว์นิกาย มารดาบิดาชื่อว่าพรหมของบุตร แดพระ
 มหาษัตริย์ผู้ครองแผ่นดิน นับว่าเป็นพรหมคือเป็นเทพเจ้าของประชา
 ราชฐว ก็เพราะมีเมตตาเป็นวิหารธรรม ส้มแดงพระส้มมาส้มพุทธเจ้า
 ทรงประกอบพุทธเวไนยไว้ในคุณชอบทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต ในฝ่ายคฤหัสถ์

ครั้น
 ดำเนิน
 คฤหัส
 ก็นับ
 ถึงผ
 ประ
 พย
 แต่
 อนุ
 ได้
 บ
 ว
 อ
 ใ
 ใ

ถนอมถ่อมไว้ม่างปรักปรำจนเกินไป ก็จะต้องอยู่ในวิสัยแห่งอุทริจจะ
 ความพุ่งด้ร้น ถ้าปล่อยให้เป็นไปตามดำพั้ง ก็จะต้องร่นกระดืบกระด่ายไม่
 มีเวลาดังบ เมื่อกำหนดซัดเคื่องดุ่มหงมัวเมาในอารมณ์นั้น ๆ เป็นอาการ
 ทำคนให้มัวหมองไม่ผ่องใส เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ภัยหาความสุขมิได้ ผู้มี
 ปรึชาทราบเหตุผลดังนั้น ไม่ปล่อยให้เป็นไปตามวิสัยของจิตต์ใจ พยายาม
 ปราบปรวมให้ดังบระงับด้วยวิธีที่ชักนำให้เหินโทษแห่ง อาการนั้น ๆ
 โดยประจักษ์ หรือพิจารณาลักษณะของสังขารซึ่งมีความแปรปรวนเป็น
 ธรรมดา จนเกิดความกลัวแแต่ความสัดต ปราบปรวมให้ดังบได้ โดย
 วิธินี้ ถ้าซาตคุณชอนเป็นเครื่องเห็นยววัง ก็จะต้องปฏิบัติไปตามดังกิเตด
 ธรรมที่เกดชน เมื่อเป็นอย่างนี้จะมีแต่ความเลื่อมหาความเจริญมิได้
 เพราะฉนั้น พุทธาทิบัณฑิตจึงครัดสอนให้รู้จักข่มใจในเมื่อดังกิเตดธรรม
 เกดชนครอบจำ ๆ คนผู้มีทมะเครื่องข่มใจเป็นเครื่องอยู่ เป็นห่างจาก
 ความผิดพลั้ง ปราบปรวมใจให้ห่างไกลจากโลกาโกรทหง ทำคนให้
 ไตรับความสุขทั้งโลกนี้แแต่โลกน้า เพราะฉนั้น คุณชอนจึงจัดเป็นบุญญ
 นิธิประการหนึ่ง ๆ

คุณธรรม ๔ ประการ คือทาน คีต ด้ญญมะ ทมะ ดังพรรณนามานี้
 อันบุคคลใดเป็นด้ครหรือบุรุษก็ตาม ได้บำเพ็ญให้เป็นไปตามก้าดังความ
 ดังมารทของตน บุคคลนั้นชื่อว่าผั่งบุญญนิธิขุมทรวพิคคือบุญไว้ด้วยด้ ๆ
 ขุมทรวพิคคือบุญนี้ ย่อมเป็นนิธิย่นย่นไม่ด้ชารณแก่อันตรายทั้งหลาย พัน

วิทยาลัยนพวงโจรจะปองเขาไปได้ ย่อมตามสนองผู้บำเพ็ญตบะตามคน ๆ
 ร่างกายแต่ชีวิตมีความแตกดับเป็นธรรมดา นอกจากคุณความดีที่ประพฤติ
 ใจจกมีอะไรเป็นสาระ บัณฑิตย่อมสรรเสริญความเป็นอยู่ของบุคคลผู้ได้ทำ
 ประโยชน์ตนประโยชน์ท่านว่า อโมฆ คตัสส ชีวิติ ชีวิตของเขาย่อมไม่
 เปลา ๆ โดยนัยนี้ บุคคลใดแม้เป็นอยู่ยืนยาวแต่ไม่ได้ทำประโยชน์แก่ใคร ๆ
 บุคคลนั้นชื่อว่า เป็นอยู่เปล่า ๆ เป็นผู้อาภัพ ฝ่ายบุคคลใดได้ทำประโยชน์
 ให้แก่คนเป็นอันมาก หากเป็นอยู่ไม่ถึงไหน บุคคลนั้นชื่อว่า ไม่เป็นอยู่
 เปลา ใต้อตภาพเป็นมนุษย์ด้วยดี ไม่เสียที่ที่เกิดมาประสพโอกาสอันดี
 ดินแดน ๆ

ศาลสุนทเทศ ของพระเทพโมลี วัดราชาธิวาส

นมตฤ รตนตฤยสุต ๖

ดพฺพปาปสฺส อกรรมิ กุสฺสตุสฺสปฺตมฺปทา

ลฺลิจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานํ สํวสนํ ๖

บุญกุศลทั้งหลาย เป็นกรณียกิจจนแก่ ๑ ซึ่งมีนิยมให้บำเพ็ญเป็น
หิตจริยาดำหรับผู้บวชศีลศานาทั่วไป ศาสนาไหน ๆ ก็ชักนำบริษัทให้
สร้างบุญกุศลเป็นข้อประสงค์ เพราะผู้บำเพ็ญบุญคงเป็นอันได้ละบาป
แต่ให้จิตของตนบริสุทธ์ผ่องใส ทั้งเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่
มหาชน ให้ดวงพ้นจากโทษพิบัติ มีแต่จะถึงความวัฒนา จึงได้มี
คำอุปมาบุญกุศลนั้น ๆ ว่า

(๑) เหมือนเครื่องนุ่งห่มอันดีมเพศดมชั้น

(๒) เหมือนอาหารอันชุกกำลัง

(๓) เหมือนโอสถอันอาจบำบัดโรคาให้หาย ๖

ชนทั้งหลายแต่พอรู้จักเพียงดำ คงได้ความรู้สึกแล้วว่า เครื่องนุ่งห่ม
เป็นของจำเป็นแก่คนสักเพียงไร เว้นเสียไม่มีเป็นไม่ได้ ใหนที่ตอง
อายอดล ใหนที่จะอยไม่ผาตักสบาย เมื่อได้มีเครื่องตบแต่ง
ประดับกาย ใหนที่จะได้ปลื้มบงบองกัน ใหนที่จะให้มีรูปทรงน่าทัศนา
แม้เป็นผู้มรูปร่างบกพร่อง ก็ยังพอตองตาตองใจของผู้ใดเห็น ไม่เป็น

ที่เกลียดหน่ายชิงชังของคนทั้งหลาย เครื่องแต่งกายเป็นอุปการแก่ชน
 ทุกชั้น ฉันทิ บุญกุศลตั้งคนแต่การบริจาคทาน คือการเฉื่อยทรัพย์
 ของคนออกเกื้อกูลแก่ประชุมชนให้เต็มควร ก็ประมอญเป็นไปเพื่อ
 วิบุตผลในปัจจุบันทันตาเห็นเป็นหลายประการ ดังพระคาถापุทธภาษิต
 บริหารว่า

ทท ปิโย โหติ ฤษนุติ น พุ
 กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ ยถาสฺส วฑฺฒติ
 อมฺงกุญฺโต ปริสฺส วิคาหติ
 วิสฺสาร โท โหติ อมฺจฺฉริ ๑

ความว่า ผู้บำเพ็ญทานย่อมเป็นที่รักใคร่ของมหาชน คนเป็นอันมาก
 ย่อมคบหาดีมาคมผืนนี้ แลย่อมได้บรรลุกิตติศัพท์เสียดรรเสริญ ยศ
 ศักดิ์ก็ย่อมเจริญแก่เขา ย่อมไม่เกอเขินเข้าไปสู่ชุมนุมบริษัท เป็นผู้
 แก้ววักตาหาความครั้นคร้ามมิได้ ไม่เป็นคนตระหนี่ ฉน ๑ การบริจาค
 ทานที่ทายกได้ก่อสร้างให้เป็นบุญอย่างดี ก็มีผลแก่ตนเหมือนดังได้
 หนึ่งห่มด่มควร ฉนฉน ๑

อันคนทวักัน ย่อมมีภัยพิบตเครื่องตตรอนประจำอยู่ เช่นความ
 คร่ำครว้าแห่งร่างกาย ทั้งต้องชวนชววยทำกิจตามเวลาดาเป็นเหตุทอน
 กำดั่ง แต่ยงทรงชีวิตอยู่ได้ตวยอาหาร อุดหนุนให้ มีกำดั่งกาย
 กำดั่งความคิด ชนกายชนจิตต์ได้ตั้งหน้าประกอบกิจเพื่อประโยชน์

ต่อไป ฉันทิ บุญที่บุคคลได้ก่อสร้าง ก็เป็นทางแห่งความขึ้นบาน
ทั้งขคนแแต่เบองนำ ด่มด้วยพระพุททภษิตคาคาครัดว่า

อิช นนุทติ เปจจ นนุทติ กตปญฺเวย อุกยตุถ นนุทติ
ปญฺเวย เม กตนุติ นนุทติ ภิโย นนุทติ สุกคตี คโค ๑

ความว่า ชนผู้มบุญอันได้ทำแล้ว ย่อมขึ้นบานในโลกนี้ ละโลกนี้
ไปแล้ว ก็ย่อมขึ้นบาน ชื่อว่าย่อมขึ้นบานในโลกทั้งดอง ย่อมขึ้นบาน
ในโลกนี้ว่า ตนได้ทำบุญไว้แล้ว ไปสู่สุคติแล้ว ย่อมขึ้นบานยิ่ง ๆ
ตงัน ๑ บุญราชที่บุคคลได้ทำไว้ จึงเป็นเหมือนได้บริโภคอาหาร
อันชุกาตั้ง ฉันทินัน ๑

ธรรมตาคความบริดุทธิษุคตม่งแห่งร่างกาย จะมิได้ ก็เพราะเหตุ
ปราศจากโรค แต่ถ้าพึงกรบริโภคอาหาร แม้เป็นการอดุทหนุนให้
มีกำลัง เมื่อยังมีโรคอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ดำมารทบริโภคแต่ใช้ดรอยด่มบัต
บันตามิ ต่อไม่มีโรค จึงอาจบริโภคแต่แด้วงหาธาภผล ทั้งได้
ปราศจากความทุรพตแห่งร่างกาย ให้กตบมิดว้รรณบริดุทธิษุคตม่ง
ฉันทิ บุญที่บุคคลได้บำเพ็ญก็เปนครื่องขจัดขัตเกิดาคความเดรั้หมอง
ทั้งได้ความบันเทงใจเปณผลานิสงส์ ตรงด้วยกระแสพระพุททภษิต
ครัดว่า

อิช โมทติ เปจจ โมทติ กตปญฺเวย อุกยตุถ โมทติ
โธ โมทติ โธ ปโมทติ ทิสฺวา กมฺมุวิสุทฺธิมคฺคโน ๑

ความว่า ผู้บุญอันใดทำแล้ว ย่อมบันเทิงใจในโลกัน เมื่อละไปแล้ว ก็ยังจะบันเทิงใจ ชื่อว่าย่อมบันเทิงใจในโลกทั้งสอง เขาเย่อมบันเทิง ย่อมรื่นเริง เพราะได้แต่เห็นความบริสุทธิ์แห่งการงานอันเป็นบุญของตน ฉนั้น ๆ การทำบุญจึงเป็นวิธีบำบัดซึ่งความเศร้าหมองใจ เหมือนโอสถอันเยียวยาโรคให้หาย ฉนั้นนั้น ๆ

อินพินธชยาศัยของมหาชน มักจะนิยมไปปราณานิธูผลเสียก่อน บำเพ็ญเหตุ หรือได้ทำความดีแต่เล็กน้อย ก็มักคอยท่ามธุผล อันไพศาล ได้ทำการกุศลแต่เล็กน้อย ก็ตั้งหน้าคอยหาวิมานอันเต็มไปด้วยทิพย์สมบัติ ด้วยจิตคิดมีประวัติดหมายผลอันงามชื่น จึงแต่่นยากที่จะได้พิจารณาเห็นความสำคัญของบุญกุศล โดโก รมุมา นั ปริปนุ โถ ความโถกอยากได้เป็นอันตรายแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ๆ อินที่แท้ เหตุแตผล ๒ อย่างนี้ ต่างอาศัยกันแต่กัน ความขงอินนพึง ส้ารทด้วยพระพุทธรักษาศิตอันตรัสแก่ท่านอนาถบิณฑิกอริยสาวก (โดยใจ ความ) ว่า ปณฺจิเม คหปติ รมุมา อิจฺฐุ รุา กนฺตมา มนาปา ทุตฺตภา โดกลุมิ เปนตน ความว่า ตูก่อนคฤหบดี ธรรมเหล่านี้ ๕ ประการ ก็คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ สวรรค์ อันเป็นที่ปราณารักใคร่เจริญจิตต์ บุคคลได้แต่่นยากในโลก เราไม่กล้าว่าการได้ธรรม ๕ ประการนี้ เพราะเหตุปราณานิธอนวอนเลย ถ้าได้ด้วยความปราณานิธอนวอนแล้ว

ไซ้ ใคร ๆ จะพึงเดื่อมจากอะไร ๆ ได้ เมื่อได้ปฏิบัติมรรคาเป็นทางมา
 แห่งธรรมเหล่านั้น จึงได้ผลนั้น ๆ เพราะข้อปฏิบัติ แลปฏิบัติพาอัน
 จะให้สำเร็จผลนั้น ๆ ก็คือบุญกุศลสุจริต อันเป็นไปทางกายวาจาจิตต์
 เป็นต้นว่าการบริจาคทานในศีลารณสถาน เป็นเครื่องเกื้อกตบำรุง
 มหาชน เมื่อได้ประกอบก่อสร้างเหตุคือบุญคุณสมควรกัน ก็พดณที่จะ
 บัดถึงถึงผลอันรุ่งเรืองสว่างไสว ๆ ในเหตุผลเหล่านี้ย่อมไม่มีแปรผัน
 จะต่างกันแต่ความหยิ่งวิเท่าทน อันสำเร็จมาจากการดัดบคึกษาแลการ
 ปฏิบัติ หรือต่างโดยศาสตร์โนวาทของท่านศาสดาจารย์ ที่แคบกว้างอัน
 ลึกต่ำสูงมุ่งผลเพียงไร เมื่อยกต่างแต่หัวข้อ ก็สอนให้ละเหตุอบรม
 เหตุชำระเหตุ เป็นกิจพึงรีบทำก่อนปรารถนาผล เช่นเป็นผู้หมั่นอบรม
 กุศล ก็จะเป็นคนได้ละบาปแต่มีจิตต์ผ่องใส รวมเข้าเป็นเหตุแห่ง
 วิบุลผล ๓ ประการ มีกระทูพระศาตาในพระพุทศศาदनันตั้งสอนเป็น
 หลักฐานอยู่ว่า

- (๑) สัพพปาปัสสะ อกรณิ การไม่ทำบาปทั้งปวง
 - (๒) กุสลธัสสุปถัมปะทา การบำเพ็ญกุศล
 - (๓) สัจจิตฺตปริโยทปนั การทำจิตต์ของคนให้ผ่องแผ้ว
- เอกั พุทฺธาน ส่าสนั ๓ ขอนั เป็นคำสอนของพระพุทศเจ้าทั้งหลาย ดังนี้ ๆ

บรรยายความ

บุญกุศลเป็นคุณดมบคึกเครื่องขจัดโทษแลนำประโยชน์มาให้ พระ
 พุทศศาदनันจึงมุ่งหมายชักนำให้ชนบำเพ็ญ แต่พุทศศาदनิกชนต้องเป็น

(๒) เว้นโดยไตรบรองไว้อ่อน เรียกว่าดมมาทานวิรัต

(๓) เว้นโดยเด็ดขาด เรียกว่าดมจเฉทวิรัต ฯ

วิรัตน์มีในผู้ใด ผู้หนึ่งได้มีเครื่องบ้องกันลัดกักกันสรรพโทษแฉกแฉกภัย ยิ่งกว่ามีสถานที่แลบุคคลเป็นที่พึ่งอาศัย ย่อมได้ความสุขกายสุขใจ เป็นอิฐผล ต้องตามพระพุทธภาษิตนิพนธ์ว่า ปาปานิ อกรณิ สุขิ การไม่ทำบาปเป็นสุข ฉนี้ ฯ กถยานชนชนผู้ดี จึงมีอริยาศักยตเว้น ไม่ทำกรรมชั่วแต่ตนมา ถิ่นทุกชั้นได้มีวิรัตเจตนาพร้อมเพรียงเป็น น้าหนึ่งใจเดียวกัน คุณชอบนั้นจักเป็นเครื่องสนับสนุนให้เกิดสามัคคีแดน ดันดีสุขอันไพศาล รัฐบาลจักได้ความเบาใจลัดปานไร ศาสตร์โนวาทข้อ ปทานะ มีอรรถาธิบายดังนี้ ฯ

คำสั่งนธรรมข้อตน เป็นเหตุตักความเดือดร้อนกลับมีสุขเป็นผล แต่ ยังไม่ได้เกิดกุดแก่กัน เพื่อให้ประโยชน์นั้น ๆ บริบูรณ์ แลเป็น ธรรมอุดหนุนการระบาป จำต้องเพิ่มพูนกุศลสัมบัติซึ่งจัดเป็นกระทู คำรบ ๒ ฯ กุศลนั้น เป็นคุณมีลักษณะตรงกันข้ามกับบาปธรรมทั้งหลาย

(๑) ที่เป้นไปทางกาย ได้แก่การสังเคราะห์อุปถัมภ์บำรุงกันแลกัน เช่นเฉลี่ยทรัพย์ออกแบ่งปันเป็นเครื่องบันเทาทุกข์ ให้มหาชนได้ความ ผาสุกปราศจากโรคเป็นต้น

(๒) ที่เป้นไปทางวาจา ได้แก่กล่าวคำดีคำดีจริงใจเป็นประโยชน์ แนะนำให้ทำบุญสร้างกุศลเป็นตัวอย่าง

(๓) ที่เป่นไปทางใจ ได้แก่อันโดยเมตตาปราณาดุชแก่เขาณจิต
ชานตามคลองธรรม ฯ

จำแนกโดยมูลรากเป็นทั้งอกงามเจริญบุญกุศล คือ

(๑) อโถหะ ความอวดโอ้อวดเพื่อเผื่อแผ่

(๒) อโทหะ ความเมตตาปราณาดุชแก่ผู้อื่นด้วยอันหวั่นใจในเมื่อเขา
ได้ทุกข์

(๓) อโมหะ ความฉลาดรอบรู้ในประโยชน์ทั้งหลาย

เป็นอุบายให้ทั่วทิศดุชยิ่ง ๆ ขึ้นไป ได้ในพระพุทธภาษิตว่า ยุตมา จ
โช ภิกษเว กุศลํ ภาวิตํ หิตาย สุชาย ส่วคตติ ตตุมาหิ เหว
วทามิ ฯ ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย กุศลอันบุคคลบำเพ็ญแล้ว ย่อมเป็น
ไปเพื่อประโยชน์เพื่อสุข เราจึงกล่าวสอนให้บำเพ็ญอย่างนั้น ดังนี้ ฯ อัน
วิธีบำเพ็ญก็คือการอบรมหมั่นสร้างสมให้มั่งคั่งในตน จนถึงแต่ตงออก
ให้ปรากฏทางกายวาจาแลใจ ตั้งการแสวงหาพระธรรมคำสั่งมทรัพย์
จนนับว่าเป็นคนมั่งมี คุณชอนักให้ ได้ กิตติศัพท์ว่าเป็นคนใจบุญเป็น
เครื่องหมาย ให้เต็มความหวังใจของผู้ได้เห็นอำนาจประโยชน์แห่ง
กุศลว่า

โสหิ นุน อิตอ คนตุวา โยนี้ ตทุชาน มานุดี
วทณญู สัตตมฺปนโน กาทามิ กุศลํ พหุ ฯ

เนื้อความว่า เรานี้ไปจากที่นี่แล้ว ได้กำเนิดเป็นของมนุษย์แล้ว
 จักเข้าใจคำเรียกรายตัวร่างกุด เป็นคนล้มบรรณด้วยก็ดี ทำกุดให้
 มากมายเป็นแน่ ๆ อันเป็นกระแด้งความคิดเมื่อถึงคราวตกยาก หาก
 ทำได้ดังเจตนาอัน ก็พลันที่จะถึงสมบัติทั้ง ๓ มีมนุษย์ล้มบรรณเป็นต้น
 แม่ได้บำเพ็ญเป็นแต่ชั้นโดยยี่ ก็ยังท้อประโยชน์อย่างกว้างขวาง
 เป็นทางแห่งความเจริญมั่งคั่งดั่งมั่น ให้หมู่คณะแด่ประเทศอันไพบลูย์
 ด้วยการร่างกุดนั้น ๆ มีโรงพยาบาล มีการช่วยบนเทาทุกข์ เป็น
 เครื่องหมายเมตตากรุณา มีทั้งสถานศึกษาแด่สังฆาราม อุปถัมภ์
 ประชาชนให้พ้นจากโรคจากความคับแค้นลำบาก รุ่งเรืองด้วยผู้รอบ
 รู้คิดพิชิตยา เป็นที่เผยแพร่พระศาสนาของชาติ มหาชนได้ด้ามารณในกิจ
 การ พร้อมเพรียงกันบริหารชาติให้เจริญทันสมัย การบำเพ็ญกุด
 ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ดังบรรยายมาฉนี้ ๆ

เมื่อคุณล้มบรรณอัน อื่นหมู่ชนได้บำเพ็ญแล้วด้วยดี ก็ย่อมจะ
 มีจิตต์ผ่องแผ้วสันมตทินณะภายใน ยังชื่อว่าได้บำรุ่งสิ่งที่เป้นศักดิ์สิทธิ์
 เปนใหญ่ของตน เพราะทุก ๆ คนไม่มีอะไรจะเป้นใหญ่กว่าจิตต์

- จิตฺเตน นียตี โดโก จิตฺเตน ปริกสฺสตี
- จิตฺตสฺส เอกธมฺมสฺส สัพเพว วสฺมนวคฺ ๑

โลกอันจิตต์นำไปได้ อันจิตต์เสือกไล่ไปได้ โลกทั้งสันด้วยกัน ไปสู่
 อำนาจแห่งธรรมอย่างเดี่ยวนคือจิตต์ ๑ แด่จิตต์นั้น เมื่อเดิมก็ผ่องแผ้ว

แต่กลับเดิราหมองเสียเพราะคุ้มครองไว้ไม่ดี แต่เพราะมือกุดอันเป็น
โทษตุจตุจรเข้ามา ถึงเข้าอันตรายแล้วกลับหม่นหมองไป การทำ
จิตต์ของคนให้มองได้ด้วยวิธีบำเพ็ญกุดต่าง ๆ จึงเป็นสำคัญ เป็นอัน
ได้ขจัดรับได้บาปอกุศลทางกายวาจาใจ ทั้งเป็นไปเพื่อให้จิตต์

- (๑) ซื่อตรง จะได้เป็นคนซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อเจ้าต่อชาติต่อมิตรดีหาย
- (๒) มั่นคง จะได้เป็นผู้อดทนไม่ท้อแท้อ่อนแอจับจดต่อกิจการ
- (๓) อากาญ จะได้เป็นคนแก้ตัวกลตามือชยาคัยมากับันต์อนันท์
- (๔) มีสติ จะได้เป็นผู้ไม่มัวเมาเพติดเพดินแต่คืนคืนต่อเหตุการณ์
เป็นผู้สามารถประคับประคองตนแต่การวางใจให้วิมพา
- (๕) มีสมาธิแต่ปัญญา คือประคองจิตต์ให้แน่นแ่น่วถูกทาง แด
พิจารณาธรรมปรารภถึงซาร อันเป็นประการเปลื้องตนให้หลุดพ้น
จากเครื่องเดิราหมองแต่เครื่องผูกมัดให้ติดพันธุ้ ๆ ขรรวมตาจิตต์อันได้
อบรมให้แน่นแ่น่วโดยนัยนั้น ย่อมมีโอภาศเห็นธรรมเห็นธรรมอันลึกถ้ำ
ลุ่ม เป็นที่ชุ่มนุมนุโพธิ์บักขัยธรรม เครื่องถอนโทษปรุ่งแต่งจิตต์
เป็นอย่างดี เมื่อไม่มีความเดิราหมองจนถ่วงพันอาดวะ ก็ได้ชื่อว่า
เป็นจิตต์บริสุทธิ์ ไม่กดับกลาย สู่โรว โอภาศยมนนุติกฤษ์ ตั้งดวงอาทิตย์
อันอุทัยส่องทอ้งฟ้าให้สว่างหายมืด ฉนั้น เป็นอันดำเร้จประโยชน์ตน
ประ โยชน์มหาชนเพราะจิตต์ดี ถึงการอบรมจิตต์จักยังไม่ดำเร้กิจ

โดยนัยนี้ ก็ยังเป็นคดีของประดิ่งค์ของหม่อมบัณฑิตทุกถ่มมี เพราะ
 เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลตามข้อปฏิบัติอันเป็นบุพพภาคเบื้องต้น ดัง
 พรรณนามา ๆ

ท่านผู้ ผู้ตนอยู่ ผู้ปลุกใจทั้งหลาย ได้ตั้งถ้อยกระทู้ ๓ ข้อ
 ไว้โดยใจความ ให้ละบาปด้วยการบำเพ็ญกุศลอันเป็นเครื่องชำระ
 จิตต์ของตนให้บริสุทธิ์สะอาด ตั้งวิधिพยาบาลบาดแผลของแพทย์ผู้ฉลาด
 แม้ประดิ่งค์จะรักษาให้หาย ยังได้ชำระล้างสิ่งที่เป็นโทษแต่ห้ามของ
 แลตั้งเป็นเบื้องต้น แลเอาใจคนเจ็บด้วยประการนานา จึงประกอบ
 ยารักษาจนโรคหาย ฉันทิใด คำสอนทุกเทศ ๓ ข้อก็มีอรรถอุปมัย ฉันทิฉันทิ

บรมลาภบรรยาย

ของพระเทพกวี วัดมกุฏกษัตริยาราม

นมตฤ พุทธสุต

อาโรคฺยา ปรมา ตาภา

ความไม่มีโรค เป็นตาอย่างยิ่ง

อธิบายว่า ความไม่ผาสุกเบียดเบียนผู้รักรายโดยประการต่าง ๆ เรียกว่าโรค โรคมี ๒ ประเภท ๆ หิวระหาย ปวดอุจจาระ บั้ดสำวะ เมื่อยขบ เหล่านี้เป็นต้น จัดเป็นโรคประจำกาย เพราะเป็นโรคสำหรับกาย เมื่อมีกายก็ต้องมีโรคเหล่านี้ประจำทั่วหน้ากัน ต่างกันแต่การแก้ไข ผู้ที่สมบูรณ์ที่สุดดวงด้วยการแก้ไข ผู้ที่ชดช้อยก็ไม่ต้องดวงด้วยการแก้ไข แต่ไม่เป็นวิสัยที่จะพึงแก้ไขคราวเดียวให้เป็นสุขเป็นนิตยนิรันดร ร่างกายยังดำรงอยู่เพียงใด โรคเหล่านี้ก็มีประจำอยู่เพียงนั้น ๆ โรคที่เกิดขึ้นบางกาลบางบุคคลมีประการต่าง ๆ เพราะภายในธาตุทั้งสี่ไม่ปรกติบ้าง เพราะภายนอกสัมผัสไม่เป็นที่สบายบ้าง เพราะทั้งภายในภายนอกอิปริตประจวบกันบ้าง เหล่านี้เป็นต้น จัดเป็นโรคจรมา เพราะมิได้แน่นอนประจำกายทั่วไป ๆ

ในที่นี้ไม่ประสงค์โรคประจำกาย ประสงค์โรคจรมา โรคที่จรมานี้มีมากมายหลายประการ เมื่อก้าวโดยย่อมี ๓ ชนิด คือ ชนิด ๑ เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะรักษาให้หาย ไม่รักษาให้หาย ชนิด ๑ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว

รักษาจึงหาย ไม่รักษาไม่หาย ชนิด ๑ เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะรักษาหรือไม่
รักษาก็ไม่หาย ๆ โรคชนิดที่ ๓ ไม่เป็นวิสัยของแพทย์ที่จะพึงรักษา
แพทย์รักษาได้แต่โรคชนิดที่ ๑ ที่ ๒

บุคคลผู้เกิดมาในโลก จะมีเพศพรณชาติเป็นอย่างไรก็ตาม ย่อม
มีโรคคือความเจ็บไข้ด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งไม่เกิดจากสุกโศวาทที่พระสุคต
เจ้าไปรดประทานไว้ ให้พิจารณาเนื่อง ๆ เพื่อกันความประมาทว่า พยาธิ
ธมฺโมมหิ พยาธิ ธนคฺโค เรามักความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ต้องพ้น
จากความเจ็บไข้ ไปใด ดังนี้ ๆ เมื่อโรคคือความเจ็บไข้บังเกิดขึ้นแก่
บุคคลผู้ใด ก็กระทำบุคคลผู้นั้น ให้รับทุกข์โดยประการต่าง ๆ เป็น
ทางเสื่อมเสียแห่งทรัพย์สมบัติมียอยู่แล้ว ก็ความเกิดขึ้นแห่งทรัพย์
สมบัติใหม่ คัดความเจริญของผู้กำลังเดาเรียนศึกษา คัดความเจริญ
ของผู้กำลังประกอบการทำงานหาเงิน คัดความเจริญของผู้แสวงหาบุญ
กุศลดีสมาปฏิบัติ ไข้แต่เฉพาะบุคคล ย่อมคัดความเจริญของประเทศ
บ้านเมืองเสียด้วย ประเทศใดที่มักไปด้วยพลเมืองซึ่งโรคมักประการต่าง ๆ
ประเทศนั้นย่อมไม่มีความเจริญรุ่งเรือง ถ้าไข้เป็นโรคร้ายที่ต่อดิกันได้
ก็ยิ่งเป็นทางเสื่อมเสียอันร้ายแรง ๆ เพราะฉะนั้น โรคจึงเป็นสิ่งจำ
เป็นที่จะต้องป้องกัน เมื่อเกิดขึ้นแล้วจำเป็นที่จะต้องรักษา วิธีจะ
ป้องกันนันทานแต่ตั้งไว้ดังนี้.

- ๑ รุ้จักประมาณในการกิน
- ๒ รุ้จักประมาณในการนอน
- ๓ รุ้รักษาธาตุให้เต็มอ
- ๔ รุ้รักษาอริยาบถให้เต็มอ
- ๕ รุ้รักษาความดีอาด
- ๖ เว้นของไม่ด้บาย
- ๗ ด้พของด้บาย ๗

นี่เป็นวิธีเครื่องป้องกันโรค เมื่อโรคเกิดขึ้นแล้วควรรีบรักษาพยาบาล
 ด้ยแต่เบอองตน ไม่ปล่อยปะละให้ โรคนี้หนักก้ำดังกดำ โรคบางชนิด
 เปนของเด็กน้อย ผู้เจ็บประมาททอดธุระอาจเปนใหญ่จนถึงซึ่งความ
 ตายมีปรากฏอยู่เปนนันมาก ๗ การมาป้องกันตนแลร์รักษาตน ให้ไร
 จากโรคพยาธิ ซึ่งว่าเปนตภ แต่เปนเหตุแห่งตภอย่างอื่น ๗ ด้วย
 เพราะเปนโอกาส ที่จะได้ประกอบกิจการงานตามหน้าที่ อันเปนทาง
 มาแห่งตภอย่างอื่น ๗ เพราะฉนั้นความไม่มีโรค จึงเปนตภอย่างยิ่ง ๗
 ความได้ดังอื่น ๗ ก็เปนตภอันหนึ่ง ๗ เปนคั้นว่า ได้อาหารก็เปนตภ
 ที่จะแกหิว ใคินา ก็เปนตภที่จะแกกระหาย ชิวก้ำดังของดั่งนั้น ๗
 เมื่อคั้นก้ำดังของดั่งนั้น ๗ แลว ก็กลับคั้นคั้นไปอย่างเดิม และ
 ดั่งนั้น ๗ อาจคั้นเลื่อมอันตรธานไปโดยประการต่าง ๗ ได้ ด้วยความ
 ไม่มีโรคยอมเปนตภอันใหญ่หลวง ให้ได้ประกอบกิจการอันเปนอากร
 แห่งตภทั้งทาง โลกทางธรรมไม่คั้นสุด แต่ไม่เลื่อมคั้นเปนนันตรธาน

แก่คนอื่น เพราะเหตุนี้ ความไม่มีโรคจึงเป็นตาอย่างยิ่งกว่าตา
 อย่างอื่น ๆ ๖ ให้ความเป็นผู้ไม่มีโรค ก็ชื่อว่าให้ตาอย่างยิ่ง เพราะ
 เหตุนี้ ผู้มัจฉาประกอบด้วยกรุณา หวังตาอย่างยิ่งแก่คนทุพถภาพ
 เจ็บไข้ จึงได้ตั้งคณานุัฐฐากสถาน เป็นสาธารณแก่คนไข้เจ็บ เช่น
 ตภากาชาต แดเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป เป็นตมาชิกบริจาค
 ล้วนของคน ๆ อย่างมากอย่างน้อยได้ โดยไม่มีขัดข้อง ความบริจาค
 แนนอยในสถานเช่นนี้ ชื่อว่าเป็นประโยชน์อันใหญ่ เพราะเป็นของ
 ทั่วไปไม่เป็นของบุคคล ทานที่เปไปในหมู่อันดีมีพระผู้มพระภาค
 เจ้าทรงธรรมเจริญศรีแก่พระอนนท ดังนี้ว่า นเตววาหิ อานนท เกณดิ
 ปริยาเยน สัมคตาย ทกฺขินาย ปาฏิปุคฺคติกทานิ มหปฺลตฺริ วทามิ
 ตุก่อนอนนท เราไม่กล่าวทานที่เฉพาะบุคคล ว่ามีผลใหญ่กว่า
 ทกฺขินาทานที่เปไปแล้วในหมู่ โดยปริยายใด ๆ เลยดังนี้ ๖ ชื่อซึ่ง
 ทรงธรรมเจริญทานที่เปไปในหมู่ ประเสริฐกว่าทานที่เปไปในทุกคณนั้น
 เมื่อจะกล่าวเจตนาของผู้บริจาค เป็นเจตนาอันดี มิได้เจาะจงในทุกคณ
 เป็นสาธารณทั่วไป พัสคที่บริจาคแล้วแนนนอย ก็เป็นของมีผลใหญ่
 เพราะเปไปในคนไม่มีประมาณ เพราะฉะนั้น จึงเปทานที่บัณฑิต
 ธรรมเจริญ ๖

เมื่อจะแสดงปฏิปทาในความเป็นคนไม่มีโรค ตามนัยสุตฺตฺร ที่
 สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าศรีแก่สุภมานพ ยกการเปผู้ไม่เบียดเบียน

สัตว์ ความมีเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย เป็นเหตุให้เป็นผู้
โรคาพยาธิ เพราะฉะนั้น ผู้หวังความเป็นผู้ไม่มีโรค ควรมีจิต
ประกอบด้วยเมตตากรุณา หวังความสุขสำราญในเพื่อนมนุษย์ ตลอดจน
ถึงสัตว์ทั้งปวง ฯ

การให้สุขแก่ผู้อื่นด้วยอาการที่ทำให้เขาปราศจากพยาธิ ความ
เจ็บไข้ รักษาพยาบาลคนป่วยเจ็บ บำรุงเกื้อกูลโรงพยาบาล ซึ่ง
เป็นสถานรักษาโรค เปิดใจความทุกข์กายแก่ผู้อื่น จัดว่าเป็น
ทางให้ความเป็นผู้ไม่มีโรค การทำเช่นนั้นเป็นการให้ความสุขแก่ผู้อื่น
แม้พระพุทธศาสนิกมีปรากฏอยู่ว่า สุขสุด ททา เมธาวิ สุขิ ได้
อิทธิคุณธิ ฯ บัณฑิตมีเมธาให้ความสุขแก่เขา ท่านจะได้ประดับความ
สุข (เหมือนกัน) ฯ คนผู้ให้ความสุขแก่เขา แม้จะไม่ได้ผลตอบแทนซึ่ง
เป็นล้วนอาภิมช หน้าจิตของผู้นั้น ก็ยังรู้สึกว่ามีชุ่มชื้นแจ่มใส เป็น
ธรรมสมบัติทุกขณะทั่วถึงถึง ต่างจากให้ความทุกข์ซึ่งตรงกันข้าม การ
ให้ทุกข์แก่เขา แม้ตนจะยังไม่ได้รับทุกข์ตอบแทนประจักษ์ตา ใจย่อม
จะรู้สึกเดือดร้อนไม่ผ่อนคลาย เหตุนี้จึงมีภานิกโบราณกล่าวไว้ว่า ให้
ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตน ดังนี้ ฯ ส่วนการให้สุขซึ่งตรงกัน กล่าวคือ
ให้ความสุขแก่ท่าน สุขนั้นก็จะถึงตน อย่างดั่งๆ ก็ได้รับความสุขใจ
เป็นสุขอันสำคัญ ฯ อาศัยนัยดังบรรยายมานี้ บัณฑิตท่านผู้มีปัญญา
แสวงหาความสุขแก่ตน แต่มีอริยาคัยกว้างขวางไพศาล หวังใจ

งานเฉลี่ยความดีแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จึงได้นิยมในการแบ่งปัน
 เฉลี่ยความดีให้แก่อื่น ด้วยการยอมพร่าความดีส่วนตัว ดำเนิน
 ตามพระพุทธรูปในพระทัยในข้อนี้ว่า

มตุตาสุปริจจาคา ปลุเต เจ วิปลั สฺขั

จเช มตุตา สฺขั ธีโร สมนปลั สฺขั วิปลั สฺขั

ความว่า ถ้าผู้มบญญา มาเห็นผู้อื่นโง่เพราะจะต้องละสุข
 พอประมาณ ก็ควรละสุขพอประมาณเสีย จะได้ประสพสุขอันโง่
 ดั่งนี้ ๆ การที่ประชุมชน หมู่คณะ ประเทศ บ้านเมืองกต เขกชน
 ผู้มีศรัทธากต ที่ใ้ใจจัดการบำรุงวิชาแพทย์ แด่สถานทีรักษาโรภย
 ไซ้เจ็บ ยอมสละบริจาคทรัพย์สิ้นเงินทองเป็นจำนวนมาก ก็ด้วยประสงค์
 จะให้ความดีแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อันเป็นประโยชน์ที่กว้างใหญ่
 ยืนยาว นับว่าเป็นอันได้บำเพ็ญกุศลอย่างงดงาม ต้องตามพระพุท
 ธโวจาทดงที่แสดงมา เพราะการตั้งสถานทีรักษาโรภยไซ้เจ็บ แด
 เกอภูตในทางนี้ ย่อมเป็นกรวให้ความดีแก่ผู้เจ็บไซ้ อุดหนุนบุคคล
 ทุพดภาพให้ม่กำดั่ง แดบริหารชาติ คำสั่งนา พระมหากษัตริย์เจ้า ๆ
 ถัดถานทีอื่นเป็นบ่อให้ความดีแก่บุคคลเช่นนี้ ไม่มีหรือมีเป็นจำนวน
 น้อย ก็ไม่ดำมารถทีจะขยายความดีให้แก่บุคคลเป็นจำนวนมากได้
 เพราะฉนั้น ถัดถานทีพกทีอาศัยแห่งคนไซ้ จึงเป็นถ่วงทีจะต้องปรารถนา

เพราะเป็นพื้นเป็นหลักอันสำคัญ ที่จะนำให้เกิดความดีความสัตวแก่
 ผู้เจ็บไข้ โดยประการต่าง ๆ ทั้งเป็นถาวรวัตถุซึ่งอาจตั้งอยู่เพื่อความ
 ดีแก่ประชนชนสืบไปชั่วกาลนาน ๆ ผู้บำเพ็ญทานในทางนี้เป็นอันได้
 ชื่อว่า ให้ความดีแก่บุคคลอยู่นั่นเองนิจย เป็นกุศลธรรมดีจรมิผิด
 มีรวิาย แม้มืดเคืองพระผู้มพระภาคเจ้า ก็ใดตรัสดีรดีญไว้ว่า เป็น
 การให้รับทุกอย่าง ขอนทราบได้จากพระพุทธรักษาขัตบรรหาร ที่
 ตรัสแก่เทพตามผู้ถามว่า โภ จ ดพพโท โหติ ใครเล่า ย่อม
 เป็นผู้ให้สิ่งทั้งปวง ๆ ตรัสตอบว่า ได้ จ ดพพโท โหติ โย ททาคิ
 อุดุสสยิ บุคคโต ให้ที่อยู่อาศัย บุคคตนั้นชื่อว่าให้สิ่งทั้งปวงดังนี้
 โดยนัยพระพุทธรักษา การให้ที่อยู่อาศัย ย่อมเป็นทานวัตถุอันสำคัญ
 ประการหนึ่ง ถ้าใดให้ที่พักสำหรับคนผู้เจ็บไข้ ก็ยังเป็นประโยชน์
 อันยิ่งใหญ่ เพราะผู้เจ็บไข้ จะอยู่ในที่ทั่วไปเหมือนอย่างคนดี ๆ นั้น
 ย่อมไม่เหมาะ โดยเหตุหลายสถาน เช่นไม่สะดวกแก่การรักษาพยาบาล
 ไม่สะดวกแก่แพทย์ที่ตรวจตรา ไม่เป็นทำเลที่สมควรแก่คนไข้ ไม่
 เป็นเสนาสน์ดีปายแก่ผู้มโรคนยเป็นคณ แลทั้งโรคบางอย่าง เมื่อผู้
 เจ็บอยู่ในที่ชุมนุมชน อาจเป็นทางให้ติดต่อกันได้ เมื่อใดมีสถานที
 อันเป็นส่วนตัวดีแพนหนึ่งแล้ว ย่อมทำให้พ้นจากความขัดข้องดังกล่าว
 แล้ว ๆ ผู้มโรคนยเมื่อใดอาศัยสถานทีเช่นนั้น เป็นที่ดำเนินอาศัย ด้ววก
 แก่การรักษาไข้เจ็บที่เป็นขึ้น ถ้าไม่เป็นโรคที่คคทอนชีวิตจริง ๆ แล้ว

ก็อาจดูเตาแต่หายได้ โดยเร็ววัน ดั่งมีตัวอย่างมาแต่เป็นจำนวนมาก ๆ
 ผู้ที่ไม่มีโรคแล้ว ย่อมมีกำลังแข็งแรง มีร่างกายแน่นหนา อยู่เป็น
 สุขสำราญ ดำรงจะประกอบกิจการงานซึ่งเป็นหน้าที่ของตนให้มี
 ผลประโยชน์ได้เต็มตามประสงค์ ความไม่มีโรค หรือความหายโรค
 เป็นบุญตา แต่เป็นมรดกแห่งอิฐผลอย่างสำคัญเช่นนี้ เพราะฉะนั้น จึงได้
 มีบาลีพระพุทธานิพนธ์ในเบื้องต้นว่า อาโรคฺยา ปรม่า ตาภา ความไม่
 มีโรคเป็นตาอย่างยิ่ง ฉะนั้น

